

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่อง ผลของการจัดกิจกรรมตามแนวคิดนีโอฮิวแมนนิสที่มีต่อความเชื่อมั่นในตนเองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้า และรวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ครอบคลุมเป็นหัวข้อต่าง ๆ ดังนี้

1. แนวคิดนีโอฮิวแมนนิส
2. ความเชื่อมั่นในตนเอง
3. เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา
4. ศิลปศึกษา

แนวคิดนีโอฮิวแมนนิส

1. ความเป็นมาและความหมายของแนวคิดนีโอฮิวแมนนิส

ศรีพระบาทเรนจัน สักการ (Shrii Prabhat Rainjan Sarkar) หรือ พี.อาร์. สักการ (P.R.Sarkar) เป็นผู้ที่สนใจและศึกษาตั้งแต่เด็ก ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับ สังคมภราดรภาพสากล ในปี พ.ศ. 2525 ชื่อว่า นีโอฮิวแมนนิส (Neo-Humanism) โดยเชื่อว่าทุก ๆ สิ่งในจักรวาล ไม่ว่าจะเป็นมนุษย์ สัตว์ พืชและวัตถุต่าง ๆ ล้วนเป็นส่วนหนึ่งของ ครอบครัวใหญ่หนึ่งเดียวกัน ดังนั้นความสัมพันธ์ระหว่างกัน จึงควรเป็นไปอย่างเกื้อกูลกันและกัน แตกต่างกับความเชื่อของนักมนุษยนิยมทั่วไป ที่มีความเชื่อพื้นฐานว่ามนุษย์เท่านั้นที่มีจุดเริ่มต้น มาจากสิ่งเดียวกัน ดังนั้น ทุกชีวิตของมนุษย์จึงมีความสัมพันธ์กันเหมือนกับเป็นพี่น้องที่มาจาก ครอบครัวเดียวกัน

แนวคิดนี้โรฮิวแมนนิส เป็นแนวคิดหนึ่งที่เน้นให้ผู้เรียนเกิดปัญญาบริสุทธิ์ที่เรียกว่า INTUITION โดยจะสอนให้ผู้เรียนมีการฝึกภาวนา โยคะ และกระบวนการต่าง ๆ ที่จะทำที่มนุษย์รู้จักตนเอง จึงเป็นแนวคิดที่น่าสนใจในด้านการเสนอหลักปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ที่มีความประสานสอดคล้องกันในด้านจริยธรรม ควบคู่ไปกับการใช้ชีวิตในสภาพสังคมแบบใหม่ในยุคปัจจุบัน (วิไล องค์กรันตคุณ, 2531)

เกียรติวรรณ อมาตยกุล (2535) กล่าวว่าเป้าหมายของแนวคิดนี้โรฮิวแมนนิส ใหม่ๆ เป็นการวิเคราะห์ปัญหาของโลกที่เกิดขึ้นเท่านั้น แต่มีเป้าหมาย คือ การแก้ปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้นให้หมดไปอย่างรวดเร็ว ทางแก้ไขตามแนวคิดนี้โรฮิวแมนนิส มี 3 ด้าน คือ

- 1) การพัฒนาความรักความเมตตาที่ยิ่งใหญ่ (Universal Love) ในใจของตนเอง แนวคิดนี้โรฮิวแมนนิสมีความเชื่อเกี่ยวกับมนุษย์ว่า มนุษย์ทุกคนเกิดมาพร้อมความดีงามและความบริสุทธิ์ ความรู้สึกที่ไม่ดีต่าง ๆ เกิดขึ้นจากการถูกอบรมสั่งสอน (Condition) ที่ไม่ถูกต้องมาแต่เยาว์วัย การเปลี่ยนแปลงสังคมจะต้องเริ่มจากการเปลี่ยนแปลงตัวเองก่อนจะต้องเปลี่ยนแปลงจิตใจของเราให้หลุดพ้นจากความรู้สึกผูกพันต่าง ๆ โดยการปฏิบัติเพื่อพัฒนาจิตใจตามแนวคิดนี้โรฮิวแมนนิสที่มีพื้นฐานอยู่บนหลักการของโยคะศาสตร์ (โยคะ แปลว่า Union หรือความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน) ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนาร่างกายและจิตใจของเราที่เกิดจากการอบรมสั่งสอนไปสู่จิตเดิมแท้ที่มีแต่ความรักความเมตตาที่ยิ่งใหญ่ กระบวนการที่จะรู้สึกได้ถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของทุกสรรพสิ่งในจักรวาลนี้เรียกว่า "คิดอย่างไรเป็นอย่างนั้น" (As you think, so you become) ซึ่งเป็นการบริหารจัดการจิตใจด้วยการทำสมาธิ (Meditation) ซึ่งจะมีการสร้างภาพในใจและภาวนาคำบางคำ ที่มีความหมายเกี่ยวกับจุดศูนย์กลางของจักรวาล วิธีการนี้จะทำให้บุคคลสามารถค้นพบว่าตัวเอง คือ จุดศูนย์กลางของจักรวาล จิตใจของบุคคลจะเกิดความเมตตากรุณาที่แผ่กว้างต่อทุกสรรพสิ่ง นอกจากจะพัฒนาทางด้านจิตใจด้วยการทำสมาธิแล้วร่างกายก็ต้องได้รับการพัฒนาอย่างถูกต้องด้วย เริ่มต้นด้วยการปรับปรุงทุกเซลล์ของร่างกาย โดยการรับประทานอาหารที่ถูกต้องและการออกกำลังกายด้วยท่าโยคะอาสนะ ซึ่งจะส่งผลไปยังต่อมไร้ท่อต่าง ๆ ที่ควบคุมอารมณ์ต่าง ๆ ของคนเรา ได้

บุคคลาตบปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง ก็จะมีความคิดความรู้สึกเพียงแต่การอยู่ดีมีสุขของทุกสรรพสิ่งในจักรวาลเท่านั้น

2) กลุ่มพลังแห่งความรัก การทำสมาธิอย่างสม่ำเสมอจะทำให้ผู้ฝึกมีจิตใจที่ละเอียดอ่อนเห็น มองเห็นความบริสุทธิ์ที่งดงามที่มีอยู่ในจิตใจของตนเองและทุกสรรพสิ่งมากขึ้น การรวมตัวของผู้ที่มีจิตใจบริสุทธิ์ที่งดงามเหล่านี้ จะทำให้เกิดการรวมพลังแห่งความรักความเมตตาที่มหาศาลซึ่งจะเป็นเครื่องผลักดันให้มวลมนุษยชาติและทุกสรรพสิ่งในจักรวาลก้าวไปสู่ความสงบสุขและสันติภาพภายในเวลาอันรวดเร็ว

3) การสร้างสรรค์สิ่งใหม่ด้วยความรักความเมตตา พวกเขา นักนิโธ-ฮิวแมนนิสจะดำเนินชีวิตเหมือนคนปกติธรรมดาทั่วไป แต่ที่แตกต่างไปก็คือ จิตใจที่เปี่ยมไปด้วยความรักความเมตตา ภาระที่สำคัญที่สุดของเขาก็คือ ภาระผูกพันในการสร้างความอยู่ดีมีสุขของทุกสรรพสิ่งในจักรวาล

เพื่อให้ทราบว่าความรักความเมตตาที่ยิ่งใหญ่ มีความแตกต่างจากความรักแบบอื่น นักมนุษยนิยมแนวใหม่ได้กล่าวถึงลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์ไว้ดังนี้ (เกียรติวรรณ อมาตยกุล, 2531)

- 1) ความต้องการด้านวัตถุที่ทาให้มีชีวิตอยู่ได้ (Survival Needs) เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ทุกคนต้องการเพื่อการมีชีวิตอยู่ อดตายมาเป็นต้องได้รับการเรียนรู้หรืออบรมสั่งสอน เช่น อาหาร การขับถ่าย การพักผ่อน ความต้องการทางเพศ เป็นต้น
- 2) ความต้องการความปลอดภัยทั้งด้านร่างกายและจิตใจ (Safety Needs) เป็นความต้องการสร้างความปลอดภัยแก่ชีวิตาให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข เช่น การมีที่อยู่อาศัย การมีสุขภาพที่แข็งแรง ทั้งร่างกายและจิตใจ เป็นต้น

3) ความต้องการความรักและการยอมรับจากผู้อื่น (Love Needs) เป็นความต้องการที่มนุษย์เราต้องพึ่งพิงผู้อื่นหรือสิ่งอื่นให้มาชอบตน รักตน เห็นอกเห็นใจ ยอมรับและเห็นคุณค่าความสามารถของตน เช่น ความต้องการคำชม คำยกย่อง เกียรติยศชื่อเสียง อาณาจ เป็นต้น

4) ความต้องการที่จะเห็นคุณค่าของตัวเอง (Esteem Needs) เป็นความต้องการของคนที่มีการพัฒนาด้านจิตใจสูงขึ้นไปแล้ว เพราะรู้จักศึกษาจิตใจตนเองควบคุมตนเองใช้ชีวิตอยู่เหนืออิทธิพลของความต้องการขั้นต่ำกว่าได้ รู้ว่าตัวเองมีคุณค่า มีความสามารถ มีความมั่นใจในการกระทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเองโดยไม่ต้องพึ่งพาอาศัยผู้อื่น

5) ความต้องการที่จะเป็นตัวของตัวเอง และสามารถพึ่งตัวเองได้อย่างเต็มที่ (Need for Self - Actualization) เป็นความต้องการของคนที่จะเห็นคุณค่าความสามารถของตัวเองได้ เป็นตัวของตัวเอง รู้จักคิด ตัดสินใจ รับผิดชอบในสิ่งที่ตัวเองเลือกกระทำโดยไม่ติดยึดกับผู้ใดหรือสิ่งใด

6) ความต้องการที่จะมีความรักความเมตตาที่ยิ่งใหญ่ (Need for Universal Love) เป็นความต้องการของคนที่มีการพัฒนาจิตใจขั้นสูงสุดที่ต้องการพบกับความสุขที่แท้จริงของชีวิต (Eternal Happiness) ด้วยการมีความรักให้กับทุกสรรพสิ่งในจักรวาล (คน สัตว์ พืช และสิ่งที่ไม่ชีวิตทั้งหลาย)

จึงอาจกล่าวได้ว่า แนวคิดนีโรวิวแมนนิสเป็นแนวคิดที่มุ่งให้บุคคลตระหนักถึงความสัมพันธ์ที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของทุกสรรพสิ่งในจักรวาล และพัฒนาตนเองไปสู่การมีความรักความเมตตาที่ยิ่งใหญ่และถ่ายทอดความรู้สึกที่ดีงามนี้เพื่อความสุขและความสันติแก่สรรพสิ่งทั้งปวง

2. การศึกษาตามแนวคิดนีโรวิวแมนนิส

กลุ่มนีโรวิวแมนนิสได้มีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ มากมายที่สอดคล้องกับแนวคิดของกลุ่มที่สนใจในเรื่องการพัฒนามนุษย์ ทั้งทางด้านกายภาพ จิตใจ ปัญญาและสังคม ซึ่ง วิไล

องค์ก่อนนั้นเหตุผล (2531) ได้วิเคราะห์ลักษณะของกลุ่มสนใจในด้านต่าง ๆ ดังนี้คือ

- 1) กลุ่มที่สนใจในเรื่องการปฏิบัติธรรม เช่น การมีกิจกรรมในเรื่องการฝึกโยคะ สมาธิ การอดอาหาร การทานอาหารมังสวิรัตินี้ ฯลฯ
- 2) กลุ่มที่มีความสนใจในเรื่องวิชาการ วิทยาการและเทคโนโลยีใหม่ ๆ
- 3) กลุ่มที่มีความสนใจในเรื่องของศิลปะและดนตรี มีการตั้งกลุ่มฟื้นฟูศิลปะวัฒนธรรม มีการแสดงดนตรีและละครที่ช่วยทำให้คนทั่วไปเข้าใจชีวิตและสังคมได้ดี มีการส่งเสริมศิลปะที่ช่วยทำให้จิตใจของมนุษย์มีความละเอียดอ่อนขึ้น เป็นต้น
- 4) กลุ่มที่มีความสนใจสังคม ตั้งกลุ่มสังคมสงเคราะห์ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น โรงทาน หน่วยบรรเทาสาธารณภัย ฯลฯ จัดกลุ่มศึกษาเพื่อให้นักเรียนสังคมมีการรับรู้ทางการเมืองและเศรษฐกิจที่ดีขึ้น
- 5) กลุ่มที่มีความสนใจเรื่องการศึกษา มีการตั้งศูนย์เด็กเล็กและโรงเรียนเด็กเล็ก การสร้างตำราทางการศึกษาที่มุ่งเน้นให้มนุษย์มีความรักชีวิตตนเอง เพื่อนมนุษย์ สัตว์พืชและสภาพแวดล้อมต่าง ๆ รอบตนเองมากขึ้น และเกิดการเรียนรู้อย่างสนุกสนาน ท้าให้มนุษย์รู้สึกว่าการศึกษานั้นเป็นสิ่งที่น่าสนใจ เป็นการดึงเอาศักยภาพและความเข้าใจต่าง ๆ ออกมาจากตนเอง วิธีการทำจิตให้ผ่อนคลาย เพื่อให้เกิดสมาธิ ซึ่งจะช่วยในเรื่องของการเรียนรู้ ความจำ ความคิดสร้างสรรค์ เป็นต้น
- 6) กลุ่มที่มีความสนใจในเรื่องของธรรมชาติ สภาพแวดล้อม และการอนุรักษ์ทรัพยากรต่าง ๆ

แนวคิดนี้รอฮิวแมนนิส กลุ่มที่ให้ความสำคัญแก่การศึกษาและสังคมเชื่อว่า การพัฒนาที่แท้จริงจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีการคำนึงถึง ความก้าวหน้าของสมาชิกและสิ่งต่าง ๆ ในสังคมรอบตัวถึงกันรอยเน้นความสำคัญในเรื่องดังนี้คือ

- 1) การอบรมให้เด็กรู้จักรัก รู้จักเกื้อกูลและรู้จักเอาใจใส่ต่อสิ่งต่าง ๆ รอบตัว ตลอดจนเน้นให้เด็กได้รู้ถึงความรู้สึกละเอียดอ่อนภายในจิตใจของตนเองและผู้อื่น

2) การพัฒนาประสิทธิภาพในการเรียนการสอน ให้เด็กได้เรียนรู้ด้วยความสุขสนุกสนาน มีความละเอียดอ่อนและมีจินตนาการ

3) การเน้นพื้นฐานในเรื่องการปฏิบัติธรรมภาวนา เพื่อให้ทั้งครูและเด็กสามารถเข้าใจตนเองได้อย่างถ่องแท้ ให้สามารถดึงความรู้ความสามารถ และศักยภาพด้านต่าง ๆ ออกจากตนเองให้ได้

4) การเน้นให้มนุษย์พยายามเข้าใจความรู้สึกส่วนลึกของตนเอง (วิล องค์กรันตคุณ, 2531)

ได้มีการประยุกต์แนวคิดนีโรวินแมนนิสมาใช้ในการศึกษาและประสบความสำเร็จอย่างกว้างขวางในประเทศต่าง ๆ เช่น

ในประเทศบัลแกเรีย ได้นำทฤษฎีเกี่ยวกับเรื่องจิตของนีโรวินแมนนิสมาพัฒนาการเรียนการสอนแบบใหม่ เรียกว่า Superlearning หรือ Suggestopedia ทำให้เด็ก ๆ เรียนรู้วิชาการต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็วและมีความสุข

ในประเทศออร์แลนด์ โรงเรียนนีโรวินแมนนิสได้รับการยกย่องว่าเป็นโรงเรียนดีเด่น

ในประเทศแอฟริกาใต้ กลุ่มนีโรวินแมนนิสได้รับเกียรติบัตรจากทางรัฐบาลว่าเป็นกลุ่มที่สร้างประโยชน์ให้กับประเทศอย่างมาก

ในประเทศอินเดีย ได้ประยุกต์แนวคิดนีโรวินแมนนิสมาเข้าในระบบการศึกษา ตั้งแต่ชั้นเด็กเล็กจนถึงระดับมหาวิทยาลัย ซึ่งปัจจุบันมีโรงเรียนเด็กเล็กที่ใช้แนวคิดนีโรวินแมนนิส ประมาณ 719 แห่ง ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน จำนวน 306 แห่ง คสสึนิคประชาชน จำนวน 757 แห่ง และสถานเลี้ยงเด็กกำพร้า จำนวน 500 แห่ง (Cynthia Salvadori, 1983 อ้างถึงใน วิล องค์กรันตคุณ, 2531)

การจัดการศึกษาตามแนวคิดนีโรวินแมนนิส มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาอัจฉริยภาพที่แฝงเร้นในตัวเด็กทุกคนให้ปรากฏออกมามากที่สุด มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ทั้งด้านวิชาชีพ

วิชาการและในทุก ๆ ส่วนประกอบของชีวิตไปพร้อม ๆ กัน อาจเรียกได้อีกอย่างหนึ่งว่า "การศึกษาเพื่อการพัฒนาคนให้สมบูรณ์ในทุก ๆ ด้าน (Holistic Education)" เพื่อให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ

พี. อาร์. สักการ (P.R. Sarkar) ผู้กำหนดแนวคิดนีโอฮิวแมนนิส หรือ มานุษยนิยมแนวใหม่ (เกียรตินิยม อมาตยกุล, 2536) เชื่อว่า ชีวิตมนุษย์ประกอบด้วย ส่วนประกอบอีกหลายส่วนที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้อย่างเด็ดขาด ส่วนประกอบชั้นนอกสุดของพวกเรา เรียกว่า ร่างกาย (Physical Body) ประกอบด้วยอวัยวะภายนอกที่สามารถมองเห็นได้ อวัยวะภายในและต่อมไร้ท่อต่าง ๆ ส่วนประกอบที่ลึกเข้าไปเรียกว่า จิตใจ มีสามระดับคือ จิตสำนึก (Conscious Mind) จิตใต้สำนึก (Subconscious Mind) และส่วนที่ลึกที่สุด ละเอียดอ่อนที่สุดของชีวิต เรียก จิตเหนือสำนึก (Superconscious Mind) ซึ่งเป็นแหล่งของพลังงาน ความรอบรู้ ความคิดสร้างสรรค์และความบริสุทธิ์ที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของมนุษย์ ดังอธิบายโดยสังเขปเกี่ยวกับส่วนประกอบแต่ละระดับได้ดังนี้

1) ส่วนประกอบชั้นนอก : ร่างกาย (Physical Body)

ภายในร่างกายมนุษย์มีระบบการทำงานที่ค่อนข้างซับซ้อน มีต่อมไร้ท่อต่าง ๆ (Endocrine gland) ท่อน้ำที่ผลิตฮอร์โมนเข้าสู่กระแสเลือด ฮอร์โมนเหล่านี้จะมีอิทธิพลต่อการควบคุมการทำงานของอวัยวะต่าง ๆ ในร่างกาย เช่น การเจริญเติบโต การย่อยอาหาร การซ่อมแซมส่วนที่สึกหรอ ฯลฯ การผลิตฮอร์โมนอย่างไม่สมดุลของต่อมต่าง ๆ จะทำให้จิตใจและอารมณ์เกิดความผิดปกติ และส่งผลต่อสุขภาพของมนุษย์

ระบบการศึกษาปัจจุบันเน้นให้ผู้เรียนมีร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรงสวยงาม ด้วยการออกกำลังกายแบบต่าง ๆ โดยมุ่งพัฒนาด้านผลก้าง การบริหารกล้ามเนื้อ การสร้างความสมดุลและความแข็งแรงของร่างกาย แต่ยังไม่ช่วยพัฒนาให้เด็กมีความสมบูรณ์ทุก ๆ ด้านได้เพียงพอ การบริหารร่างกายที่สมบูรณ์แบบจะต้องมีการบริหารทั้งอวัยวะภายนอกและอวัยวะภายใน เพื่อให้ต่อมไร้ท่อต่าง ๆ ท่อน้ำที่ควบคุมการทำงานของฮอร์โมนให้สมดุลเพื่อสุขภาพที่ดี

๕ ทั้งร่างกายและจิตใจ

การบริหารร่างกายแบบโยคะอาสนะ (Yoga Asana) เป็นท่าการบริหารทั้งอวัยวะภายนอกและอวัยวะภายในที่ช่วยรักษาความยืดหยุ่น คล่องตัวและความสมดุลตามธรรมชาติของร่างกาย ด้วยวิธีการเคลื่อนไหวที่เป็นไปอย่างนุ่มนวลช้า ๆ พร้อมกับการหายใจลึก ๆ สลับกับการสงบนิ่งไม่ไหวตัวเป็นช่วง ๆ ท้าให้ต่อมารู้ที่ข้อข้อรรมออกมาเป็นปกติช่วยย้าให้กล้ามเนื้อและประสาทผ่อนคลาย นอกจากนี้ยังท้าให้เกิดความสมดุลทางอารมณ์และความสงบทางจิตใจ

การดูแลรักษาร่างกายและจิตใจของตนเองด้วยการท้าโยคะอาสนะ การผ่อนคลายอย่างล้าลึกตลอดจนการท้าสมาธิ จะท้าให้ร่างกายได้ผ่อนคลายมีสุขภาพจิตที่ดี เป็นผลให้จิตใจสดชื่นแจ่มใส มองโลกในแง่ดี มีความรักความปรารถนาดีให้แก่ตนเองและผู้อื่น อันเป็นการสร้างระบบคุ้มกันโรคภัยต่าง ๆ ให้กับตนเองได้เป็นอย่างดี

2) ส่วนประกอบชั้นใน : จิตใจ (Mind)

จิตใจ (Mind) ของมนุษย์ แบ่งได้เป็น 3 ระดับ คือ

2.1 จิตสำนึก (Conscious Mind) เป็นจิตระดับต่ำสุดของมนุษย์ เป็นจิตแห่งความอยากและความปรารถนาต่าง ๆ มีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ การรับรู้ ความปรารถนาและการกระทำ เป็นจิตที่เกี่ยวข้องกับเรื่องความพอใจและไม่พอใจของมนุษย์ ท้าท้าให้เกี่ยวกับการรับรู้สึกจากสิ่งเร้ารอบ ๆ ตัวโดยผ่านทางประสาทสัมผัสและอวัยวะต่าง ๆ ของร่างกาย

การเปิดโอกาสให้เด็กใช้ประสาทสัมผัสและอวัยวะต่าง ๆ ส้ารวจและรับรู้สึกจากสิ่งแวดล้อมรอบตัว จะท้าให้จิตสำนึกของเด็กแต่ละคนได้รับการพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาสติปัญญาและความสามารถในการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ เมื่อเติบโตขึ้น ขณะเดียวกันการจัดสิ่งแวดล้อมที่หลากหลายในทุก ๆ สาขาวิชา เช่น ศิลปะ

ดนตรี กีฬา ธรรมชาติศึกษา เกม ฯลฯ จะช่วยพัฒนาเด็กให้มีไหวพริบดี มีความคิดสร้างสรรค์สูง มีสติปัญญาและความสามารถในการเรียนรู้สูงในหลาย ๆ ด้าน

2.2 จิตใต้สำนึก (Subconscious Mind) เป็นจิตระดับที่สองของมนุษย์ มีความละเอียดกว่าจิตสำนึก มีองค์ประกอบ 2 ประการ คือ ความคิดที่ลึกซึ้ง และความทรงจำของมนุษย์ ซึ่งลักษณะของความจำแบ่งเป็น 2 ชนิด คือความจำสมอง (Cerebral Memory) และความจำเหนือสมอง (Extra-Cerebral Memory) ความจำสมอง ได้แก่ ความจำที่เกิดขึ้นตามปกติในชีวิตประจำวันและสามารถจำสิ่งต่าง ๆ ได้มากกว่าที่มนุษย์จะรู้ตัวด้วย ถ้ามีการฝึกจิตให้สงบจะช่วยทำให้จำประสบการณ์ที่ผ่านมาในอดีตได้ ส่วนความจำเหนือสมองเป็นความจำที่สามารถทำงานได้เหนือกว่าความจำปกติของสมอง เป็นความจำที่เกี่ยวข้องกับการระลึกชาติ ดังนั้นจิตใต้สำนึกจึงทำหน้าที่บันทึกรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ที่ผ่านเข้ามาในชีวิตและคิดไตร่ตรองอย่างลึกซึ้ง

การที่เด็กได้มีโอกาสสัมผัสประสบการณ์และอวัยวะต่าง ๆ ในการรับรู้ความรู้สึกรู้จักจากสิ่งแวดล้อมแปลก ๆ ใหม่ ๆ รอบตัวเพื่อพัฒนาจิตใต้สำนึกแล้ว ยังเป็นการช่วยพัฒนาจิตใต้สำนึกที่จะบันทึกข้อมูลและคิดในเรื่องที่เป็นนามธรรมต่าง ๆ เช่น การใช้เหตุผล การนับปริมาณ การแบ่งแยกความดี เลว ถูก ผิด ฯลฯ การพัฒนาความรู้ความจำและความคิดต่าง ๆ โดยการจูงใจเด็กอย่างมีระบบด้วยการสอนจากสิ่งที่เป็นรูปธรรมไปสู่สิ่งที่เป็นนามธรรม โดยการเล่นเกมต่าง ๆ เป็นสื่อให้เด็กได้ร่วมกิจกรรมหรือได้สัมผัสด้วยตัวเขาเอง การเล่านิทานด้วยอารมณ์ ความรู้สึก ความมีชีวิตชีวาและแฝงด้วยคุณธรรมความดีงาม จะทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้พร้อมกับได้ข้อคิดจากคุณธรรมต่าง ๆ อันส่งผลต่อความจำ ความคิดคะนองฝัน ความคิดสร้างสรรค์ และพฤติกรรมของเด็กต่อไป

2.3 จิตเหนือสำนึก (Superconscious Mind) แบ่งเป็น 3 ระดับ คือ

2.3.1 จิตเหนือสำนึกระดับแรก เป็นจิตระดับที่มีการพัฒนาจิตใจผ่านระดับของจิตสำนึก และจิตใต้สำนึก ทำให้เกิดความหยั่งรู้ต่าง ๆ ด้วยตนเอง เป็นศูนย์แห่ง

ความรู้ของมนุษย์ แหล่งของความคิดสร้างสรรค์ที่เกิดจากการเชื่อมโยงความคิดต่าง ๆ ที่เดิม
 ไม่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันเลยมารวมกันเป็นความคิดเดี่ยวที่แปลกใหม่ เรียกว่าการคิดเชิง
 เียบยเคียง (Metaphoric Thinking) เป็นความคิดที่เกิดขึ้นในขณะที่จิตใจของเราสบายหรือ
 ผ่อนคลายมากที่สุด บางครั้งก็ส่งอิทธิพลารูปของความคิด เนื่องจากจิตใจที่มีความผูกพันกับ
 ปัญหาเรื่องนั้นอย่างมั่นคงจนจิตใจเข้าสู่วังค์แห่งจิตเหนือสภาวะ

เนื่องจากสมองของคนเรา แบ่งเป็น 2 ซีก สมองซีกซ้าย
 จะควบคุมการทำงานของร่างกายซีกขวา และสมองซีกขวาจะควบคุมการทำงานของร่างกาย
 ซีกซ้าย สมองซีกซ้ายจะทำหน้าที่คิดและใช้เหตุผลต่าง ๆ ด้วยการสะสมข้อมูลทีละน้อย แล้วใช้
 เหตุผลในการวิเคราะห์คำตอบออกมา โดยแสดงออกด้วยการพูด การใช้เหตุผล ส่วนสมองซีกขวา
 จะทำหน้าที่จินตนาการ และไม่สามารถใช้ถ้อยคำอธิบายสิ่งต่าง ๆ ได้ มองสิ่งต่าง ๆ ในลักษณะ
 ไรตรองสร้างโดยรวบรวมข้อมูลและเข้าใจสิ่งต่าง ๆ โดยการหยั่งรู้ ทำให้เกิดความรู้แจ่มแจ้ง
 โดยฉับพลัน สมองของคนเราควรได้รับการพัฒนาอย่างเท่าเทียมกันทั้งสองซีก แต่ระบบการศึกษา
 ส่วนใหญ่ที่จัดให้เด็กทุกวันนั้นมุ่งไปในการพัฒนาสมองซีกซ้ายเป็นส่วนใหญ่ โดยจัดให้เด็กรู้จักการ
 ท่องจำ คิดเลข ภาษา ฯลฯ ในขณะที่สมองซีกขวาซึ่งทำหน้าที่เกี่ยวกับจินตนาการ การคิด
 แปลกใหม่ ไม่ค่อยได้มีโอกาสพัฒนาขึ้นเลย

การจัดการศึกษาตามแนวคิดนีโอฮิวแมนนิส เน้นการพัฒนา
 ทุกส่วนของคนเราตั้งแต่เป็นเด็กเล็ก ๆ ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สมองซีกซ้ายและสมองซีกขวา
 ทุกบทเรียนทางวิชาการจะบูรณาการเข้ากับกิจกรรมทางศิลปะ ดนตรี เกม การเล่นต่าง ๆ
 เพื่อพัฒนาจินตนาการของเด็กให้สร้างสรรค์อย่างมีระบบ ช่วยให้เด็กเกิดความคิดเชิงเียบยเคียง
 การคิดคะนองฝัน เกียรติธรรม อมาตยกุล (2536) กล่าวว่า เด็กที่ได้รับการฝึกหัดให้รู้จัก
 จินตนาการอย่างถูกต้องสม่ำเสมอจะเป็นเด็กที่มีความมั่นคงทางจิตใจ ไม่ค่อยตื่นตระหนกกับ
 เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างไม่คาดฝัน มีสมาธิ รู้จักนำความสามารถที่มีอยู่ส่วนตัวออกมาใช้ให้
 เป็นประโยชน์ อันเป็นการส่งเสริมความสามารถในการเรียนรู้วิชาการด้านต่าง ๆ ด้วย

2.3.2 จิตเหนือสำนึกในระดับที่สอง คือการหยั่งรู้เอง (Intuition)

เป็นจิตที่สามารถแยกความรู้สึกผิดชอบชั่วดีต่าง ๆ ในชีวิตได้ เป็นจิตที่พ้นจากการยึดมั่นทั้งปวงได้ เมื่อยกระดับจิตให้อยู่ในขั้นนี้แล้วไม่ว่าสิ่งที่ผ่านมาในชีวิตจะเป็นเรื่องสุขหรือทุกข์ จะสามารถปรับใจให้พ้นจากความเพลิดเพลนหรือเศร้าโศกได้ เกิดความรู้ความเข้าใจและมองเห็นสิ่งต่าง ๆ ที่ผ่านไปเข้ามาในชีวิตตามความเป็นจริง ไม่มีการติดยึดมั่นสิ่งต่าง ๆ ซึ่งจะทําให้จิตจึงสามารถดำรงอยู่ในความสงบได้

เด็กเล็ก ๆ มีความหยั่งรู้เองโดยธรรมชาติ เนื่องจากในวัยแรก ๆ ของชีวิตมนุษย์ เส้นใยประสาทที่เป็นตัวเชื่อมโยงระหว่างสมองทั้งสองซีกยังไม่ก่อตัวขึ้นอย่างสมบูรณ์ สมองซีกซ้ายจะมีการพัฒนาช้ากว่าสมองซีกขวา ดังนั้นเด็กเล็ก ๆ จึงมีการคิดแบบหยั่งรู้เองไม่มีการแบ่งแยก เหมือนจิตใจที่ได้พัฒนาแล้วของนักบุญที่ยิ่งใหญ่ทั้งหลาย การศึกษาที่แท้จริงของมนุษย์จึงควรมีหน้าที่ที่จะรักษาความสามารถพิเศษต่าง ๆ เหล่านี้ของเด็กไปจนตลอดชีวิตของเขา (เกียรติวรรณ อมาตยกุล, 2536)

วิธีการพัฒนาจิตเหนือสำนึกในระดับการหยั่งรู้เอง คือ ๑. วัชรกรรมภาวนาสมาธิ (Meditation) ซึ่งเป็นกระบวนการในการทําให้ร่างกาย จิตสำนึกและจิตใต้สำนึกหยุดทํางาน เพื่อให้จิตเหนือสำนึกมีโอกาสทํางานอย่างเต็มที่ ในการทําสมาธิจะต้องหยุดทํางานของประสาทสัมผัสและอวัยวะรับความรู้สึกด้วยการนั่งขัดสมาธิ ประสานมือทั้งสองไว้ที่ตัก หันหน้า จินตนาการให้ตัวเองอยู่ในที่สงบเงียบ ท่องคา 2 พยางค์บางคำในใจ (Mantra) ๑. ให้สอดคล้องกับจังหวะหายใจเข้าออก อันเป็นการยกจิตใจของผู้ทําสมาธิให้เข้าสู่จิตเหนือสำนึก ทําให้เกิดความผ่อนคลาย สุขภาพทั้งด้านร่างกายและจิตใจจะดีขึ้น

ในขณะที่ทําสมาธิ คลื่นสมองจะเปลี่ยนแปลงไปตามการเปลี่ยนแปลงของจิตใจ การที่จิตใจจดจ่อกับการท่องคาที่เลือกสรรไว้ จะทําให้คลื่นสมองช้าลง และถ้ามีการทําสมาธิอย่างสม่ำเสมอ ก็จะช่วยให้เข้าสู่สภาวะของการมีความรักความเมตตา

ที่ยิ่งใหญ่ ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดของการทำสมาธิ นอกจากจะทำให้คลื่นสมองมีความถี่ช้าลงแล้ว ยังช่วยทำให้เกิดอารมณ์เยือกเย็น สุขุม มีจิตาจดมันคงกับงานที่ทำอยู่ อีกทั้งยังช่วยลดความเครียด การแสดงออกที่รุนแรงและโรคร้ายไข้เจ็บต่าง ๆ

การจัดการศึกษาด้วยการให้เด็กได้ฝึกสมาธิอย่างสม่ำเสมอควบคู่ไปกับการให้ความรู้ทางวิชาการต่าง ๆ จะช่วยให้เด็กมีสุขภาพด้านร่างกายดีขึ้น มีจิตาจดสงบเยือกเย็น มีความสุขมากขึ้น มีความคิดสร้างสรรค์สูงขึ้น มีความหยิ่งรู้มากขึ้น มีความสามารถด้านความจำและสติปัญญามากขึ้น ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

2.3.3 จิตเหนือสภาวะในระดับที่สาม คือความรักความเมตตาที่ยิ่งใหญ่ (Spiritual Elevation) เป็นจิตระดับที่มีการพัฒนาจิตาจดเหนือสภาวะระดับสูงสุดที่ไม่มีการแบ่งแยก ไม่ยึดมั่นในสิ่งต่าง ๆ จนถึงกับไม่มีความต้องการทางวัตถุ เกิดความสุขที่แท้จริงของชีวิต นั่นคือ สภาวะของการมีความรักความเมตตาที่ยิ่งใหญ่แก่ทุกสรรพสิ่งในจักรวาล

การทำสมาธิเป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพที่สุดสำหรับการพัฒนาความรู้สึกที่ไม่มีการแบ่งแยก การจินตนาการ การย่ำคิดกับพยางค์ที่ท่องอยู่ในใจซึ่งมีความหมายล้าลึกทำให้เกิดความรักอันเป็นสากล จะช่วยพัฒนาระดับจิตาจดให้เข้าสู่จิตเหนือสภาวะระดับสูงสุดที่มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับทุกสรรพสิ่งในจักรวาล ทำให้ผู้ทำสมาธิมีความเบิกบานสุขสงบ เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยสายตาแห่งความรัก

การศึกษาตามแนวคิดนีโรวินแมนนิสเป็นหลักสูตรที่รวมสาขาวิชาต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เพื่อให้เด็กมองโลกมองชีวิตด้วยสายตาที่กว้างไกล ให้เด็กเห็นวิวัฒนาการของสิ่งต่าง ๆ ในจักรวาล เด็กที่ได้รับการศึกษาตามแนวคิดแบบนีโรวินแมนนิสจะมีความสัมพันธ์อันสูงส่งต่อสิ่งทั้งหลายในจักรวาล มีความรักในดวงใจมอบให้แก่สรรพสิ่ง ความรู้สึกเหล่านี้จะเตรียมมาให้เด็กทุกคนพร้อมที่จะดำเนินชีวิตาจดแบบบาทของผู้ใหญ่ที่มีความรับผิดชอบ

ต่อตัวเอง สังคมและทรัพยากรธรรมชาติทั้งหลาย (ศตพร วิไลรัตน์, 2531)

จากหลักการดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่าการศึกษตามแนวคิดนีโอฮิวแมนนิส เป็นการศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนตระหนักถึงความสัมพันธ์ของทุกสรรพสิ่งที่มีต่อกัน ด้วยกิจกรรมการฝึกโยคะและการทำสมาธิที่ช่วยพัฒนาผู้เรียนให้มีสุขภาพที่ดีทั้งด้านร่างกายและจิตใจ ทานห่มมองโลกในแง่ดี มีความรักความเมตตาให้แก่กัน ช่วยเหลือและเอื้ออาทรต่อกัน นอกจากนี้ กิจกรรมการละเล่น เกม นิทาน ดนตรี ศิลปะ ที่จัดผสมผสานกับความรู้วิชาการด้านต่าง ๆ จะทำให้ผู้เรียนมีความสุขกับการเรียน ช่วยพัฒนาความจำและความสามารถทางสติปัญญา อีกทั้งยังช่วยทำให้มีสมาธิดี มีจิตใจที่มั่นคง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ด้วยวิธีการเหล่านี้ทำให้ผู้เรียนเป็นบุคคลที่มีความสมบูรณ์ในทุก ๆ ด้าน อันเป็นเป้าหมายที่จะนำสังคมไปสู่ความเจริญก้าวหน้าและความสุขสงบ ซึ่งเป็นความปรารถนาที่สูงสุดของมวลมนุษย ์ พืช สัตว์ และทุกสรรพสิ่งทั้งหลายในจักรวาล

3. กิจกรรมการเรียนการสอนตามแนวคิดนีโอฮิวแมนนิส

เป้าหมายสูงสุดของการศึกษาแบบนีโอฮิวแมนนิส คือ การพัฒนาเด็กให้เติบโตเป็นคนที่สมบูรณ์และมีความสุข ซึ่งอานันดา มิทรา หรือ พี. อาร์. สักการ (P.R. Sarkar) (เกียรติวรรณ งามาตยกุล, 2531) อธิบายลักษณะของคนที่สมบูรณ์ตามแนวคิดนีโอฮิวแมนนิสไว้ในหนังสือ "NEO-HUMANIST EDUCATION : EDUCATION FOR A NEW WORLD" ว่า คนที่สมบูรณ์ คือ คนที่มีร่างกายแข็งแรง มีสติปัญญาหลักแหลมเฉลียวฉลาด มีความคิดสร้างสรรค์เปรียบพร้อมด้วยคุณธรรม ความรัก ความกล้าหาญ มีความรู้ที่ทันสมัยที่สามารถนำมาใช้แก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของโลกที่เกิดขึ้น และพยายามนำความรู้ต่าง ๆ มาสร้างระบบการเมือง เศรษฐกิจและสังคม ที่จะนำมาซึ่งความผาสุกแก่มวลมนุษย ์ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

- 1) มีร่างกายแข็งแรง (Physically Fit) จากการรับประทานอาหารที่เป็นธรรมชาติ การออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอที่บริหารทั้งอวัยวะภายนอกและอวัยวะภายในโดยการฝึกโยคะ ฯลฯ
- 2) มีจิตใจมั่นคง เข้มแข็ง เบิกบาน (Mentally Strong) จากการทำสมาธิ ฝึกควบคุม ความคิด จินตนาการ และการผ่อนคลายความคิด ฯลฯ
- 3) มีความรักความเมตตาที่ยิ่งใหญ่ หรือ Universal Love (Spiritual Elevated) จากการฟังนิทาน เล่นเกม ร้องเพลง และการทำสมาธิ ฯลฯ
- 4) มีความรู้ทางวิชาการด้านต่าง ๆ เช่น ศิลปะ ดนตรี คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ (Having Academic Knowledge) จากการเรียนรู้ด้วยกิจกรรมการเรียนการสอนที่สนุกสนาน เป็นธรรมชาติ

ดังนั้น กิจกรรมที่นำมาใช้ในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์ให้สอดคล้องกับเป้าหมายของการศึกษาตามแนวคิดนีโอฮิวแมนนิสทั้ง 4 ด้าน จึงประกอบด้วยกระบวนการ 3 ประการสำคัญ ๆ ได้แก่ 1) การฝึกโยคะ 2) การทำสมาธิ และ 3) การใช้นิทาน เกม เพลง ศิลปะ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เป็นพื้นฐานในการพัฒนาจิตใจให้ถึงระดับสูงสุด มาผสมผสานบูรณาการเข้ากับกิจกรรมการเรียนรู้วิชาการต่าง ๆ แนวคิดเกี่ยวกับกิจกรรมพื้นฐานทั้งสามสรุปได้โดยสังเขปดังนี้คือ

1) โยคะ

โยคะ มาจากรากศัพท์สันสกฤตว่า โยค หมายถึง หนึ่งหรือรวม (Union) เป็นการสร้างความสมดุลให้เกิดความพอดีระหว่างร่างกายและจิตใจ การสร้างความสมดุลประกอบด้วยการบริหารร่างกาย การหายใจเพื่อให้พลังชีวิต (Life Force) การทำสมาธิเพื่อให้จิตใจสงบและมีสติตลอดเวลา การพักและผ่อนคลาย (Relaxation) โยคะจึงมีลักษณะแตกต่างจากการบริหารร่างกายทั่ว ๆ ไป (พีระ บุษจรัง, 2537)

ท่าโยคะอาสนะเป็นท่าออกกำลังกายที่ค่อนข้างช้านุ่มนวล มีการเคลื่อนไหวอย่างอ่อนโยน ผสมผสานกับการหายใจลึก ๆ สลับด้วยการหยุดนิ่งของร่างกาย เพื่อทำให้ออกซิเจนและประสาทพื่อนคลาย ท่าต่าง ๆ ของโยคะจะเป็นท่าที่บังคับให้มีการหายใจลึกและช้า ดังนั้นจึงทำให้ออกซิเจนได้รับออกซิเจนเพิ่มขึ้น ทำให้ออกซิเจนในเลือดและกระบังลมแข็งแรงเป็นผลให้การสูดหายใจลึกและคล่องแคล่วมากขึ้น ศิริรัตน์ สุภธนาเศรษฐ์ (2525) พบว่า การฝึกหฐะโยคะ ทำให้ความแข็งแรงและความอ่อนตัวของกล้ามเนื้อดีขึ้น ความจุดอดและสมรรถภาพในการหายใจสูงขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการฝึกโยคะในโครงการ "The Easy Does It Yoga" ที่ได้รับการปรับปรุงโดยอลิส คริสเต็นเวิน (Alice Christensen) และพบว่า ผลการฝึกโยคะทำให้สุขภาพของผู้สูงอายุดีขึ้น ทักษะที่ดีที่ไม่ดีหมดไป เช่น การขาดความนับถือตนเอง การกลัวความตาย

เกียรติวรรณ อมาตยกุล (2536) พบว่า พฤติกรรมอยู่ไม่สุขของนักเรียนโรงเรียนอนุบาลอมาตยกุลลดลง นักเรียนขบถน้อยลง มีความสงบสุขมากขึ้น สอดคล้องกับพีระ บุญจริง (2536) ที่กล่าวว่า โยคะช่วยเสริมสร้างร่างกาย จิตใจและนิสัยของเด็กได้เป็นอย่างดี อีกทั้งยังช่วยทำให้ผู้ฝึกมีสุขภาพสมบูรณ์ มีอายุยืน ทำให้จิตใจและอารมณ์สงบ มั่นคง นอกจากนี้ อนุรัตน์ มีเพชร (2533) พบว่า การฝึกพื่อนคลายกล้ามเนื้อ ทำให้เวลาปฏิบัติกริยาตอบสนองแบบเลือกเร็วขึ้น

การฝึกโยคะจึงเป็นการทำให้เนื้อเยื่อเยื่อต่าง ๆ ที่กล้ามเนื้อและเอ็นข้อเข้าสู่อายุขัยที่ดีขึ้น จากการบริหารไปพร้อมกับอวัยวะภายในร่างกายและกล้ามเนื้อภายนอก รวมทั้งกระดูก เอ็น ข้อต่อ กระดูกกับสันหลังและสมองที่โยงใยถึงกัน (บุคดา ไรบส, 2537) นอกจากนี้ยังเป็นเหมือนการนวดตอมไร่ท่าต่าง ๆ ให้ทำงานได้ดีและมีความสมดุลขึ้น ท่าต่าง ๆ ของโยคะจะสร้างแรงบีบคั้น กดดันและพื่อนคลายตอมต่าง ๆ ในร่างกาย ทำให้ออกซิเจนเพิ่มขึ้นหรือลดการผลิตฮอร์โมน ซึ่งจะช่วยลดหรือเพิ่มความรู้สึกและความปรารถนาต่าง ๆ ด้วย

จึงกล่าวได้ว่า การจัดกิจกรรมโยคะเป็นการผสมผสานระหว่างร่างกายและจิตใจให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน อันก่อให้เกิดประโยชน์ต่อร่างกายและจิตใจในด้านต่าง ๆ คือช่วยในด้านการศึกษา ท้าให้การหายใจลึกและช้า ช่วยผ่อนคลายความตึงเครียดของระบบประสาท กระตุ้นการไหลเวียนของโลหิตไปสู่อวัยวะต่าง ๆ ของร่างกาย และช่วยบริหารอวัยวะภายใน เช่น หัวใจ ปอด ตับ ไต ฯลฯ ให้ทำหน้าที่ได้สมบูรณ์ขึ้น ส่งผลให้ต่อมไร้ท่อต่าง ๆ ทำหน้าที่ควบคุมการทำงานของฮอร์โมน ท้าให้เกิดความสมดุลทางอารมณ์และความสงบทางจิตใจ ซึ่งการมีร่างกายแข็งแรงและจิตใจที่สมบูรณ์ จะเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาจิตใจให้ถึงระดับสูงสุด

2) สมาธิ

สมาธิเป็นความตั้งมั่นแห่งจิตใจ ความสำรวมใจให้แน่วแน่ เพ่งเล็งงานสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยพิจารณาอย่างเคร่งครัด เพื่อให้เกิดปัญญาเห็นแจ้งในสิ่งนั้น (ราชบัณฑิตยสถาน, 2530) การฝึกสมาธิไม่ว่าจะเป็นวิธีตามแนวคิกตามโยมมีผลกับต่อร่างกายและช่วยผ่อนคลายการทำงานของส่วนต่าง ๆ ของร่างกายได้ดี (Delmonte, 1984 อ้างถึงใน ผนทอง ศิริพงษ์, 2531) ผู้ที่ฝึกสมาธิจะมีความคล่องแคล่วในการทำงานดี มีความจำดีขึ้น คลื่นสมองราบเรียบ ความดันโลหิตลดลง อัตราการหายใจ อัตราการเต้นของหัวใจและการทำงานของกล้ามเนื้อลดลง สามารถบำบัดโรคต่าง ๆ ให้ทุเลาลง มีความเจ็บป่วยน้อยกว่าผู้ที่ไม่ฝึกสมาธิ และยังมีเวลาปฏิบัติงานการตอบสนองดีกว่า ท้าให้สุขภาพกายและสุขภาพจิตดีขึ้น (ผนทอง ศิริพงษ์, 2531) นอกจากนี้ยังได้รับการพักผ่อนมากกว่าการนอนหลับ ลดความเครียดที่จำกัดความสามารถ ซึ่งซ่อนเร้นอยู่ในจิตใจ ปรับปรุงสมรรถภาพในการรับรู้ เพิ่มความกระปรี้กระเปร่าทั้งความคิดและการกระทำ มีความเฉลียวฉลาด มีความคิดสร้างสรรค์ มีพลังและประสิทธิภาพในการทำงาน ท้าให้เป็นบุคคลที่มีจิตใจอ่อนโยน แสดงพฤติกรรมในวิถีทางที่เป็นประโยชน์และความสุขต่อมนุษยชาติ เพราะเมื่อบุคคลไม่มีความกดดันทางอารมณ์ก็ย่อมสร้างสรรค์แต่สิ่งที่ดีงามให้แก่สิ่งแวดล้อม สร้างความสงบให้แก่สังคมซึ่งเป็นผลให้เกิดสันติภาพของโลกอย่างแท้จริง (อาภล สงวนศิริธรรม, 2517)

ด้วยเหตุผลดังกล่าว จึงมีผู้สนใจศึกษาเกี่ยวกับผลของการทำสมาธิมากมาย ดังเช่น การศึกษาอิทธิพลของการฝึกสมาธิที่มีต่อการรู้จักตนเองของซีแมนและคณะ (Seeman & others, 1972) อ้างถึงใน อภาพล สงวนศิริธรรม, 2517) พบว่า ผู้ฝึกสมาธิจะมีความมั่นคงทางจิตใจมากขึ้น มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่มากขึ้น มีความเชื่อมั่นในตนเองมากขึ้น และ เบญจารุ่นประพันธ์ (2533) ศึกษาพบว่า พฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความมีระเบียบวินัย ความอดทน และความมีเมตตากรุณาของนักเรียนสูงขึ้น เมื่อได้รับการฝึกสมาธิด้วยการฟังพิจารณาและการเจริญสติภาวนา ส่วนในเด็กปฐมวัยและประถมศึกษาตอนต้นนั้น เรณู นุ่มอาษา (2532) พบว่า เด็กปฐมวัยมีสมาธิสูงขึ้น และมีพฤติกรรมทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาสูงขึ้น หลังจากได้รับการฝึกสมาธิด้วยการเจริญสติภาวนา อ้าไฟ-เทคนิค และในตนเองเดียวกัน สุภาพร ตันนากัย (2534) ก็พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 มีพฤติกรรมเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ด้านการแบ่งปัน การช่วยเหลือ การเกื้อกูลและการจุนเจือสูงขึ้น หลังจากได้รับการจัดกิจกรรมตามแบบฝึกสติภาวนาอ้าไฟ-เทคนิค

การฝึกสมาธิตามแนวคิดนีโอฮิวแมนนิสได้เสนอแนะ การใช้จินตนาการให้ตัวเองอยู่ในที่เงียบสงบ เพื่อช่วยแยกจิตออกจากการรบกวนของสิ่งแวดล้อมและการใช้มนตรา (Mantra) ที่เป็นพยางค์ 2 พยางค์ ซึ่งมีความหมายลึกซึ้งทำให้เกิดความรักอันเป็นสากลในจิตใจของผู้ปฏิบัติ เช่น ฉันมีความรักให้แก่สรรพสิ่ง ตามแนวทางของหลักการที่ว่า "คิดอย่างไร เป็นอย่างนั้น" (As you think, so you become) ความคิดและความหมายของมนตราที่ใช้ท่องในระหว่างทำสมาธิ จะช่วยยกจิตสำนึกของผู้ฝึกให้เข้าสู่จิตเหนือสำนึกในระดับสูงสุดที่ไม่มี การแบ่งแยก มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

สมาธิจึงเป็นกระบวนการในการทำให้ร่างกาย จิตสำนึกและจิตใต้สำนึกหยุดการทำงาน เพื่อให้จิตใจส่วนลึกของเรามีโอกาสทำงานอย่างเต็มที่ การหลับตา นั่งนิ่งานท่าที่ไม่เคลื่อนไหว ประสานมือทั้งสองไว้ที่ตักจะเป็นการหยุดการทำงานของประสาทสัมผัส และอวัยวะรับความรู้สึก การจินตนาการให้ตัวเองอยู่ในที่สงบเงียบ หรือท่องคำที่เลือกสรร

แล้ววนใจให้สอดคล้องกับจังหวะหายใจเข้าออก จะทำให้คลื่นสมองเปลี่ยนแปลงไปตามการเปลี่ยนแปลงของจิตใจ เมื่อคลื่นสมองมีความถี่ช้าลง อารมณ์จะสงบเยือกเย็น ทำให้จิตใจมั่นคง ผ่อนคลายความเครียด สามารถควบคุมพฤติกรรมที่รุนแรง และโรคภัยต่าง ๆ สอดคล้องกับงานวิจัยของ มอลเทน (Moltane, 1987) ที่ศึกษาพบว่า เด็กที่บกพร่องทางการเรียนรู้ที่ได้รับการสอนด้วยทักษะการผ่อนคลาย โดยผ่านการปรึกษากลุ่ม สามารถลดการกระทำที่ปราศจากการยั้งคิดและปัญหาพฤติกรรมในห้องเรียน พร้อมทั้งสามารถเพิ่มความสนใจเรียน ความคิดต่อตนเองและความสำเร็จของเด็กด้วย

ดังนั้น การฝึกสมาธิและจินตนาการอย่างสม่ำเสมอ จะช่วยชำระจิตใจให้ เกิดความบริสุทธิ์ ความคิดในแง่ลบจะลดน้อยลงทุกที จิตใจจะเริ่มรู้สึกถึงความสงบอันละเอียดอ่อน เริ่มรู้สึกถึงความประสานกลมกลืนระหว่างตนกับทุก ๆ สิ่งรอบ ๆ ตัว และพัฒนาเข้าสู่สภาวะของความรักความเมตตาที่ยิ่งใหญ่ อันเป็นเป้าหมายสูงสุดในการพัฒนาจิตใจ

3) นิทาน เกมและเพลง

3.1 นิทาน

นิทานเป็นเรื่องราวที่เล่าสืบต่อกันมา อาจมาจากเรื่องที่เกิดขึ้นจริง หรือเรื่องแต่งขึ้น เพื่อให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน หรือเพื่อการอบรมสั่งสอนให้เป็นคนดีในสังคม การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในระดับก่อนประถมศึกษา และระดับประถมศึกษาส่วนมากจะใช้นิทานเป็นสื่อในการเรียนรู้ เพราะนิทานช่วยส่งเสริมพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านอารมณ์ ด้านการพูดการฟัง ด้านความคิดสร้างสรรค์ และจินตนาการไปพร้อม ๆ กัน ขวัญฟ้า รัชสิยานนท์ (2531) พบว่า เด็กปฐมวัยมีความคิดสร้างสรรค์ ด้านความคล่องแคล่ว ความคิดริเริ่ม และความคิดละเอียดลออสูงขึ้น หลังจากฟังนิทานที่ซ้ำๆ และรูปภาพ นอกจากนี้ชูพงศ์ ปัญจมะวัต (2533) ยังพบว่า การใช้ตัวแบบในนิทานประกอบภาพสามารถทำให้เด็กที่มีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับเพื่อนได้ มีพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับเพื่อนเพิ่มขึ้น

นิทานจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและมีอิทธิพลต่อการกล่อมเกลาจิตใจและทัศนคติของเด็ก การฟังเรื่องจากนิทานจะเป็นการสะท้อนให้เด็กได้ย้อนระลึกถึงเรื่องของตนเองหรือการกระทำของตนเอง อันก่อให้เกิดความดีงาม ซึ่งนำมาสู่ความชื่นใจและสบายใจของผู้อื่นและความไม่ดีซึ่งทำให้บุคคลที่เกี่ยวข้องด้วยเกิดความทุกข์ นิทานจึงเป็นอุทาหรณ์ เปรียบเทียบ จูงใจให้คนได้คิดได้มองเห็นเหตุผล และได้เข้าใจสิ่งต่าง ๆ โดยไม่รู้ตัว (สุพัฒนารา ธนบุญสมบัติ, 2533)

แนวคิดนี้รอฮิวแมนนิสใช้นิทานในการจัดกิจกรรมเพื่อให้เด็กได้มีการเรียนรู้ในบรรยากาศที่สนุกสนานเป็นกันเอง ส่งเสริมจริยธรรมแก่เด็ก ได้แก่ การมีความรัก ความเมตตาต่อทุกสรรพสิ่ง การช่วยเหลือเอื้ออาทรต่อกัน ฯลฯ อีกทั้งยังใช้นิทานในการเชิญชวนให้เด็กฝึกทักษะและทำสมาธิด้วยความเพลิดเพลินและมีความสุข เกิดจินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ในด้านการคิดคะเนงัดแงะ การคิดเชิงเทียบเคียง ทำให้เด็กมีจิตใจที่มั่นคง มีความสนใจในการเรียน มีความจำดีขึ้น ส่งผลต่อประสิทธิภาพการเรียนของเด็กให้พัฒนาขึ้น

3.2 เกมและเพลง

เกมเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง สำหรับการสร้างความสนใจ และสร้างความสนุกสนาน การเล่นเกมเป็นวิธีหนึ่งที่จะส่งเสริมให้เด็กเกิดการเรียนรู้ ช่วยพัฒนาทักษะต่าง ๆ รวมทั้งการพัฒนาด้านความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก (สรรชัย ศรีสุข, 2530) อีกทั้งยังเป็นกิจกรรมที่เชื่อมโยงแนวคิด ค่านิยม จากอดีตสู่ปัจจุบัน เป็นวิธีปลูกฝังคุณธรรมและศีลธรรมอย่างหนึ่งด้วยความเพลิดเพลินสนุกสนาน เบิกบาน (เรณู อนุอาษา, 2533) บรรพต พรประเสริฐ (2530) พบว่า นักเรียนอนุบาลที่ได้รับการสอนโดยใช้เกม มีมีทัศนคติด้านความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัย ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ความสามัคคี และความเมตตากรุณาสูงขึ้น ส่วนบัวทาวดี บุญยสวัสดิ์ (2535) พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 มีทักษะทางสังคมสูงขึ้นในด้านการเคารพระเบียบวินัยในตนเองและกลุ่มการมีส่วนร่วมในการทำงานกลุ่ม การแสดงออกและการแก้ปัญหาในกลุ่ม การมีมารยาทในสังคมการแสดงความรัก

รับคิชอบ และมีลักษณะความเป็นผู้นำ การช่วยเหลือผู้อื่น หลังจากได้รับการสอนด้วยเกมการ
ละเล่นพื้นบ้านของไทย

เกมจึงเป็นกิจกรรมหรือสื่อประเภทหนึ่ง ที่นำมาใช้ในการจัด
การเรียนการสอน เพราะทำให้เด็กเรียนรู้ได้อย่างสนุกสนาน รู้สึกเป็นอิสระและอยากค้นคว้าหา
ความรู้หรือทดลองด้วยตนเอง เลขา บิยะอัจฉริยะ (2524) ได้เสนอแนะเกมเป็นกิจกรรม
หรือสื่อประเภทหนึ่งที่ช่วยเสริมการเรียนรู้เป็นเล่นและการเล่นเป็นเรียนของเด็ก ซึ่งจะมีความสำคัญ
ต่อเด็กมาก เพราะการเล่นคือการทำงานและการเรียนรู้ของเด็ก ทำให้เกิดความสนใจโดยไม
จำเป็นต้องมีสื่ออื่นมากระตุ้น และเมื่อมีความสนใจแล้วพฤติกรรมจะเปลี่ยนแปลงให้เกิดความใฝ่
อยู่เสมอ เป็นการแสดงความก้าวหน้าของระดับสติปัญญาและความคิดของเด็ก

เกมโดยส่วนมากจะมีเพลงประกอบเพื่อช่วยเร้าความสนใจมากขึ้น
เพลงจึงเป็นสื่อการสอนที่สามารถนำมาผสมผสานร่วมกับเกมได้เป็นอย่างดี เพลงช่วยย้่าการสอน
สนุกสนาน ช่วยพักผ่อนจิตใจ และเปลี่ยนอิริยาบถ ทำให้เด็กสามารถจำและเข้าใจเนื้อหา
บทเรียนได้รวดเร็วขึ้น นอกจากนั้นยังช่วยย้่าให้เกิดความซาบซึ้งงานความไพเราะของดนตรี รู้จัก
จังหวะของการพูดการเดิน เป็นการส่งเสริมบุคลิกภาพที่ดีขึ้น (ศิรินพรัตน์ พิธานสมบัติ, 2520)

สุภาวดี สุจจิต (2531) กล่าวว่า ดนตรีเป็นสิ่งบริสุทธิ์และเป็น
ปัจจัยที่ทำให้มนุษย์มีความสุขและความสงบทางใจ ทำให้ร่าเริงเบิกบาน ก่อให้เกิดสุนทรียภาพทาง
อารมณ์ช่วยคลายความเครียด และความเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้าจากการทำงานและการเรียน ซึ่ง
จะทำให้มีความสุขมากขึ้นจากการดำเนินชีวิต ทำให้จิตใจอ่อนโยน รวมทั้งช่วยย้่าให้เกิดสมาธิและ
การรับรู้การเคลื่อนไหวร่างกายส่วนต่าง ๆ สามารถแสดงออกตามความถนัด ความสนใจและ
ความสามารถของตนเอง ซึ่งเป็นการช่วยย้่าให้ปรับตัวทั้งด้านสังคมและตนเอง อันเป็นการพัฒนา
บุคลิกภาพความเชื่อมั่นในตนเองด้านการแสดงออก (อรวรรณ บรรจงศิลป์, 2536)

เกมและเพลงจึงเป็นกิจกรรมที่แนวคิดนีโอฮิวแมนนิสเสนอแนะ เพื่อ
 ใ้เราความสนใจทำให้การเรียนการสอนสนุกสนานไม่เกิดความเบื่อหน่าย ช่วยให้เกิดมีความ
 ผ่อนคลาย กล้าแสดงออกถึงความสามารถ รู้จักการทำงานร่วมกับผู้อื่น ได้ข้อคิดและคุณธรรมเพื่อ
 พัฒนาด้านจิตใจ นอกจากนี้ยังพัฒนาความสัมพันธ์และทักษะต่าง ๆ ของร่างกายในด้านการพูด
 การฟัง การมองเห็น รวมถึงความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการ ซึ่งล้วนเป็นการช่วยในการ
 พัฒาร่างกายและจิตใจ อันจะเป็นพื้นฐานในการพัฒนาจิตใจไปสู่เป้าหมายของการมีความรัก
 ที่ไม่มีการแบ่งแยก เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของทุกสรรพสิ่ง

ดังนั้น กิจกรรมตามแนวคิดนีโอฮิวแมนนิสทุกกิจกรรมสามารถพัฒนา
 ทักษะด้านต่าง ๆ ไปพร้อม ๆ กัน ช่วยให้ผู้สุขภาพร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ทั้งอวัยวะภายนอกและ
 อวัยวะภายใน ทุกส่วนต่าง ๆ ของร่างกายได้รับการผ่อนคลาย ทำให้จิตใจสดชื่นแจ่มใส มีความ
 มั่นคง มีความสุขสงบและอารมณ์ดี เป็นผลให้มีความคิดสร้างสรรค์ จินตนาการ สามารถนำ
 ศักยภาพที่มีอยู่มาตัวมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ทำให้รู้จักตนเอง เห็นคุณค่าของตนเอง กล้าแสดงออก
 และมีความเชื่อมั่นในตนเอง ช่วยให้ผู้สนใจการเรียนเพิ่มขึ้น ความภาคภูมิใจ ทำให้ประสิทธิภาพ
 การเรียนรู้สูงขึ้น นอกจากนั้นบรรยากาศการเรียนรู้อันสนุกสนานเป็นกันเอง การยอมรับนับถือ
 ซึ่งกันและกัน การให้ความร่วมมือช่วยเหลือกัน และจากข้อคิดจากข้อคิดคุณธรรมต่าง ๆ จะทำให้
 เข้าใจถึงความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งซึ่งควรมีความรักความเมตตาต่อกัน ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
 พึงพาอาศัยกัน เพื่อนำความสันติสุขและความสงบมาสู่สังคมและจักรวาล

ศตพร วิไลรัตน์ (2531) พบว่า เด็กก่อนวัยเรียนที่ได้รับการสอน
 ตามแนวคิดนีโอฮิวแมนนิส มีการพัฒนาด้านความคิดสร้างสรรค์สูงขึ้น ส่วน ชาญวดี วงศ์เพ็ญ
 (2536) พบว่า เด็กที่ผ่านการฝึกการจูงใจจิตใต้สำนึกตามทฤษฎีนีโอฮิวแมนนิส มีการเห็น
 คุณค่าในตนเองเพิ่มขึ้นทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านทั่วไป, ด้านสังคม, ด้านโรงเรียน, ด้านตนเอง
 และครูผู้ปกครอง นอกจากนี้ เคลเลอร์ (Keller, 1992) ซึ่งได้ใช้หลักการ "ฉันน่ารัก
 มีความสามารถและมีคุณค่า" (I am lovable, capable and worthwhile) และเทคนิค

ต่าง ๆ รวมถึงการใช้เงินตุนค่าการเพื่อส่งเสริมคุณค่าในตนเอง พบว่า เด็กระดับชั้นอนุบาลและ
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 เห็นคุณค่าในตนเองเพิ่มขึ้น

สรุปได้ว่า กิจกรรมตามแนวคิดนีโอฮิวแมนนิสทุกรูปแบบสามารถ
นำไปจัดการเรียนการสอนให้แก่เด็กได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งระดับปฐมวัยและประถม-
ศึกษาตอนต้น ช่วยทำให้เด็กสามารถพัฒนาทักษะทุกด้าน รวมทั้งพฤติกรรมต่าง ๆ เช่น ความ
สนใจเรียน ความอดทน ความมีระเบียบวินัย ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเชื่อมั่นในตนเอง ฯลฯ

ความเชื่อมั่นในตนเอง

1. ความหมายของความเชื่อมั่นในตนเอง

ความเชื่อมั่นในตนเอง มีความหมายในตนเองเกี่ยวกับการพึ่งพาใจตนเอง
การเคารพตนเอง ความภูมิใจในตนเอง และการยอมรับตนเอง ความเชื่อมั่นในตนเองจะมี
กับบุคคลใตมากน้อยเพียงใดนั้น สามารถพิจารณาได้จากความขัดแย้งระหว่างตนตามอัตภาพ
(Real Self) กับตนตามปณิธาน (Ideal Self) ถ้าความขัดแย้งเกิดขึ้นมากจะเป็นเหตุ
ทำให้ตนมีความรู้สึกไม่มีค่า ไม่เหมาะสมและไม่พึ่งพาใจตนเอง อันหมายถึงขาดความเชื่อมั่น
ในตนเอง กล่าวคือ เกิดความวิตกกังวล ขาดความอบอุ่นใจ และชอบพึ่งผู้อื่น (Smith, 1961
อ้างถึงใน อุดม สวอาจค์กุล, 2519)

ซูซีฟ อ่อนโรคสูง (2516) กล่าวว่า ความเชื่อมั่นในตนเอง คือ ความแน่ใจ
หรือมั่นใจ หรือความกล้าหาญของบุคคลที่จะกระทำสิ่งต่าง ๆ ให้สำเร็จลุล่วงได้ตามที่บุคคลนั้น
ตั้งใจไว้ แม้จะมีเหตุการณ์หรือสิ่งอื่นใดมาเป็นอุปสรรคก็ไม่เกิดความท้อแท้แต่อย่างใด ยังคง
ตั้งใจกระทำสิ่งนั้น ๆ ต่อไป โดยมั่นใจว่าตนสามารถกระทำสิ่งที่กำลังกระทำอยู่สำเร็จลุล่วง
ไปได้ด้วยความถูกต้องเหมาะสม

ประด็นันท์ อุปรมัย (2536) กล่าวว่า การมีความเชื่อมั่นในตนเอง เป็นบุคลิกภาพ ส่วนหนึ่งของบุคคลที่สะท้อนให้เห็นถึงความรู้สึกนึกคิดหรือมรณทัศน์ที่บุคคลมีต่อตนเอง ทั้งในแง่ ความพึงพอใจและการยอมรับในรูปร่างลักษณะ ความสามารถ คุณค่าของตนและสภาพที่ตนมีอยู่ หรือเป็นอยู่ บุคคลที่มีความเชื่อมั่นในตนเองจะกล้าคิด กล้าทำ กล้าตัดสินใจ เข้าใจบทบาท ของตนเองในสังคมได้อย่างเหมาะสมและสามารถปรับตัวอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

จากความหมายดังกล่าว สรุปได้ว่าความเชื่อมั่นในตนเอง หมายถึงการที่บุคคล ที่รู้จักตนเองมีความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง มีความมั่นใจและมีความพยายามในการทำสิ่งต่าง ๆ จน ประสบความสำเร็จ และสามารถปรับตัวอยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสม

2. ความสำคัญของการมีความเชื่อมั่นในตนเอง

ความเชื่อมั่นในตนเองมีความสำคัญต่อเด็กมาก เพราะเป็นพื้นฐานของการเป็น ผู้นำ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การรู้จักวางตัวอย่างเหมาะสม ซึ่งจะช่วยให้เด็กสามารถ ปรับตัวอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข นอกจากนี้ยังมีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน อันจะส่งผลไปถึงความสำเร็จในการประกอบอาชีพ (ประด็นันท์ อุปรมัย, 2536)

นอกจากนี้ความเชื่อมั่นในตนเองยังมีความสำคัญในการกำหนดบทบาทของเด็กใน การปฏิบัติตัวในสังคม เพราะถ้าบุคคลมีความเชื่อมั่นในตนเองแล้วก็จะไม่เฉยเมยต่อภาวะการณ์ ต่าง ๆ ในสังคมของตน แต่จะเข้าไปมีส่วนร่วมตามสิทธิและหน้าที่ที่ถูกต้อง ดังนั้นความเชื่อมั่น ในตนเองจึงเป็นสิ่งสำคัญ ที่จะกระตุ้นให้ทุกคนกล้าแสดงออกซึ่งความคิดเห็นต่อทุก ๆ สิ่งที่เกี่ยวข้อง กับชีวิตตน และความอยู่รอดของสังคม (สวนา พรพัฒน์กุล, 2520 อ้างถึงใน นภาลักษณ์ รุ่งสุวรรณ, 2534)

ด้วยเหตุนี้จึงมีผู้ให้ความสนใจศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความเชื่อมั่นในตนเองและพบว่า เด็กที่มีความเชื่อมั่นในตนเองจะประสบผลสำเร็จในการเรียนสูง มีบุคลิกภาพแสดงตัวมากขึ้น มีความวิตกกังวลต่ำ เชื่อว่าสิ่งที่ตนทำถูกต้อง จึงมีความกล้าในการตัดสินใจและการกระทำสิ่งต่าง ๆ โดยปราศจากความเขินอาย มีความรับผิดชอบสูง และแก้ปัญหาด้วยตนเองโดยไม่พึ่งผู้อื่น (ฐิติพร อ่อนโรคสูง, 2516; สมพงษ์ ตีรพัฒน์, 2517; Bowman, Mathews, Maxwell อ้างถึงงาน ประดิษฐ์ อุปรมัย, 2536)

จากความคิดเห็นและงานวิจัยดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ความเชื่อมั่นในตนเอง เป็นลักษณะสำคัญอย่างหนึ่งที่ควรส่งเสริมให้เกิดขึ้นในตัวบุคคลในทุกระดับสังคม อันจะเป็น ปัจจัยหนึ่งในการพัฒนาประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้าต่อไป

3. ลักษณะของเด็กที่มีความเชื่อมั่นในตนเอง

เฮอร์ล็อก (Hurlock 1964 อ้างถึงใน นภาลักษณ์ รุ่งสุวรรณ, 2534) กล่าวว่า เด็กที่มีความนึกคิดที่ดีเกี่ยวกับตนเองจะรู้สึกว่ามีอำนาจของตน เวลาพูดจึงมักจะสบตา ไม่หลบสายตาของคู่สนทนาและผู้อื่น เสียงที่พูด ดังฟังชัด เป็นการแสดงออกถึงความกล้าหาญและความมั่นใจในตนเองที่จะเผชิญต่อเหตุการณ์ต่าง ๆ และเผชิญต่อความเป็นจริง แม้ว่าเหตุการณ์ หรือความเป็นจริงที่เกิดขึ้นจะเป็นอุปสรรคต่อการทำงาน เด็กก็จะไม่บังเกิดความท้อถอย ยังคง รับผิดชอบและตั้งใจในการทำงานนั้น ๆ ต่อไปอย่างเชื่อมั่นว่า ตนสามารถกระทำสิ่งที่กำลังทำอยู่ ให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยตนเอง

นอกจากนี้เด็กที่มีความเชื่อมั่นในตนเองยังเป็นผู้ที่มีความคิดเกี่ยวกับตนเองดี แน่ใจว่าตนมีคุณค่าและมีความภาคภูมิใจในความสำเร็จ ถ้าที่จะตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ ด้วยตนเอง โดยไม่หวั่นเกรงต่อการที่จะต้องพูดแสดงความคิดเห็น หรือปรากฏตัวต่อหน้าคนหมู่มาก และ ท้าให้ปรับตัวอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข เพราะสามารถเข้ากับบุคคลต่าง ๆ ได้ดี แม้ว่า

ยังไม่คุ้นเคย และเมื่อเข้ากลุ่มก็สามารถเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดีได้ (สุไพบรียาห์, 2529 ; นภาลักษณ์ รุ่งสุวรรณ, 2534)

รูชีฟ อ่อนโรคสูง (2516) ได้แบ่งลักษณะพฤติกรรมของผู้ที่มีความเชื่อมั่นในตนเองไว้ดังนี้

1) มีความเชื่อมั่นในการกระทำของตนและมั่นใจว่าจะประสบความสำเร็จในสิ่งที่ได้กระทำลงไป

2) ไม่หลีกเลี่ยงสถานการณ์ที่เป็นปัญหาและมีความสามารถในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี

3) กล้าแสดงความคิดเห็น กล้าตัดสินใจและกล้าเผชิญความเป็นจริง

4) มีความรับผิดชอบสูง

5) มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

6) ไม่เชื่อผู้อื่นโดยไร้เหตุผล

7) ปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ

8) ไม่วิตกกังวลมากเกินไป

9) รักความยุติธรรม

10) เป็นผู้นำ

ส่วนโยเดอร์และพรอคเตอร์ (Yoder & Proctor, 1988) กล่าวว่า เด็กที่มีความเชื่อมั่นในตนเองจะแสดงความสามารถในด้านต่าง ๆ คือ

1) แสดงความคิดเห็นอย่างมั่นใจปราศจากความเกรงกลัวผู้ใด

2) ยึดถือความเชื่อของตนเองอย่างมั่นคง

3) เป็นมิตรกับผู้อื่นได้ง่าย

4) มีความคด่องตัวสูง มีความกระตือรือร้นอยู่เสมอ

5) ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดี

6) รับบทบาทผู้นำโดยปราศจากการสั่งเล

7) คาดหวังว่าจะได้เป็นผู้นำในบางโอกาส

ซึ่งความสามารถดังกล่าว จะทำให้เด็กพบกับความสำเร็จ สุขและความสำเร็จในชีวิต

จึงอาจสรุปได้ว่าเด็กที่มีความเชื่อมั่นในตนเองเป็นผู้ที่มีความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง คือ มีความภาคภูมิใจในตนเอง รู้ว่าตนเองมีคุณค่า มีความสามารถในการทำสิ่งต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง มีความกล้าที่จะเผชิญกับสถานการณ์ต่าง ๆ สามารถปรับตัวให้เข้ากับบุคคลและสิ่งแวดล้อมในสังคมได้เป็นอย่างดี ด้วยเหตุนี้บุคลิกลักษณะความเชื่อมั่นในตนเองจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ควรปลูกฝังและเสริมสร้างให้กับเด็กทุกคน

4. การพัฒนาความเชื่อมั่นในตนเอง

คนทุกคนมีความต้องการที่จะพบกับความสำเร็จ ความมั่นคง ความมีอำนาจ ความมีชื่อเสียง การได้รับการยกย่องจากผู้อื่น ทำให้รู้สึกว่าคุณค่าและมีความสามารถ เกิดความภาคภูมิใจและมีความเชื่อมั่นในตนเอง โรเจอร์และมาสโลว์ (Rogers & Maslow อ้างถึงใน ประดิษฐ์ อุบลมัย, 2536) ให้ความเห็นว่า ความเชื่อมั่นในตนเองของเด็กเกิดจากความรู้สึกนึกคิดของตนเองกับประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ผ่านเข้ามาในชีวิต ถ้าประสบการณ์ที่ได้รับทำให้เขามีคุณค่า มีความสำคัญเป็นที่ยอมรับของผู้อื่น และผู้อื่นมีความรู้สึกที่ดีต่อเขา เขาจะมีความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและเป็นผู้มีความเชื่อมั่นในตนเอง

แกร์ริสัน (Garrison, 1965 อ้างถึงใน วิภาพร พรรณเชษฐ์, 2530) กล่าวว่าพัฒนาการของความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองมีความเกี่ยวข้องกับความเชื่อมั่นในตนเอง เพราะการก่อตัวของนิสัยและความรับผิดชอบ ทำให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเอง และทำให้เกิดความรู้สึกว่าคุณค่า ซึ่งนิสัยแต่ละอย่างเกิดจากการทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่ได้ใช้

ความรับผิดชอบ และความสามารถในการริเริ่ม ถ้าเด็กได้พัฒนาความสามารถในตนเองให้ดีขึ้นแล้ว เด็กจะเชื่อถือตนเองและเชื่อมั่นในความสามารถที่ตนเองมีอยู่ รู้ถึงคุณค่าของตนเอง และทำให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเองขึ้น นั่นหมายถึงว่า ความเชื่อมั่นในตนเองพัฒนามาจากการเรียนรู้และประสบการณ์ของบุคคล คือ เขาได้กระทำสิ่งที่เขาพอใจและได้รับผลสำเร็จในสิ่งนั้น

สมาคมการศึกษาเด็กแห่งอเมริกา (Child Study Association of America, 1952 อ้างถึงใน วูชิพ อ่อนโรคสูง, 2516) อธิบายว่า ความเชื่อมั่นในตนเองจะเกิดขึ้นกับเด็กที่ประสบผลสำเร็จในการกระทำสิ่งต่าง ๆ เสมอ บุคคลยิ่งประสบความสำเร็จมากเท่าไร ย่อมทำให้มีความเชื่อมั่นในตนเองมากขึ้นเท่านั้น เมื่อบุคคลมีความเชื่อมั่นในตนเอง เขาจะรู้สึกว่าตัวเองไม่ถูกข่มขู่จากคนอื่น ทำให้ความยุ่งยากใจต่าง ๆ ลดลงไปหรือหมดไป อันเป็นผลทำให้ความสามารถที่จะกระทำสิ่งต่าง ๆ ให้ได้ผลดียิ่งขึ้น

วิภากร พรรณเชษฐ์ (2530) สรุปว่า การพัฒนาความเชื่อมั่นในตนเองเกิดจากการที่บุคคลเคยประสบผลสำเร็จในการกระทำสิ่งต่าง ๆ ทำให้เขาได้รับประสบการณ์ที่ดีสะสมมา เขาจะรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่ามีความสามารถ ซึ่งทำให้บุคคลมีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความกล้าหาญในการแสดงออก และกล้ายืนยันในความคิดและการกระทำของตนเอง แม้จะแตกต่างจากผู้อื่น

จากความคิดเห็นดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า การสร้างความเชื่อมั่นในตนเองเกิดจากการที่เด็กได้ทำกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เด็กมีความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง เห็นคุณค่าของตนเอง มีความคิดริเริ่ม มีความรับผิดชอบและทำกิจกรรมนั้นจนประสบผลสำเร็จ ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในผลงานและในตนเองซึ่งนำไปสู่การเกิดความเชื่อมั่นในตนเองขึ้น

5. การจัดบรรยากาศและกิจกรรมเพื่อส่งเสริมความเชื่อมั่นในตนเอง

โรเจอร์ มาสโลว์และอีริกสัน (Rogers , Maslow & Erikson อ้างถึงใน ประดิษฐ์ อุปรมัย, 2536) มีความเห็นตรงกันว่า การพัฒนาความเชื่อมั่นในตนเองของเด็กเกิดจากสิ่งแวดล้อมหรือประสบการณ์ที่เด็กได้รับ จากการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลและสภาพการณ์ต่าง ๆ ดังสรุปพอสังเขปได้ดังนี้

ครูกับการส่งเสริมความเชื่อมั่นในตนเอง

ครูเป็นบุคคลที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับเด็กมาก ครูจึงเป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพของเด็กเช่นกัน การสร้างบรรยากาศและการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครู คือ การมอบประสบการณ์ให้เด็กพัฒนาตนเองทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา จิตใจและสังคม รวมถึงบุคลิกลักษณะที่ดีที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม ซึ่งความเชื่อมั่นในตนเองก็เป็นบุคลิกลักษณะหนึ่งที่ครูควรส่งเสริมให้เกิดขึ้นแก่เด็ก

การจัดบรรยากาศเพื่อส่งเสริมความเชื่อมั่นในตนเอง

พรรณี รุทัย เจนจิต (2536) ได้เสนอแนะบรรยากาศที่ครูสามารถช่วยย้าให้เด็กพัฒนาความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและส่งผลให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเอง ดังนี้

- 1) บรรยากาศที่ทำทหาย การกระตุ้นให้กำลังใจ เพื่อให้เด็กประสบผลสำเร็จในการทำกิจกรรมหรืองานต่าง ๆ
- 2) บรรยากาศที่มีอิสระ การให้โอกาสในการเลือกและตัดสินใจทำสิ่งต่าง ๆ ช่วยย้าให้เด็กเกิดการยอมรับนับถือตนเอง
- 3) บรรยากาศที่มีการยอมรับนับถือ การยอมรับว่าเด็กเป็นบุคคลสำคัญและมีคุณค่า ช่วยย้าให้เด็กรู้สึกว่าตนมีความสามารถและยอมรับนับถือตนเอง ซึ่งความรู้สึกนี้เป็นสิ่งจำเป็นมากสำหรับเด็กที่มีบบด้อย ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง

- 4) บรรยากาศที่มีความอบอุ่น การที่ครูมีความเข้าใจเป็นมิตร ใ้การยอมรับ และให้ความช่วยเหลือ ทำให้เด็กรู้สึกอบอุ่นสบายใจอยากเข้าไปติดต่อด้วย ส่งผลต่อการเรียนของเด็ก
- 5) บรรยากาศแห่งการควบคุม เพื่อฝึกให้เด็กมีวินัย แต่ไม่ได้อยู่ภายใต้การควบคุมลงโทษ เทคนิคการควบคุมที่ให้ผลดีคือการพูดให้เด็กเข้าใจว่าเด็กทุกคนเป็นผู้ที่มีความสำคัญต่อครู
- 6) บรรยากาศแห่งความสำเร็จ การพูดหรือเน้นให้เด็กคำนึงถึงจุดที่ทําให้เด็กพบกับความสำเร็จ

บรรยากาศดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุมาลี วงศ์ปลุกแก้ว (2526) ที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปฏิสัมพันธ์ของครูกับนักเรียน ความรู้สึกรับผิดชอบและความเชื่อมั่นในตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 พบว่า การที่ครูไม่เข้มงวดหรือตามใจเด็กมากเกินไป พร้อมกับให้ความรักและเอาใจใส่อย่างใกล้ชิด เห็นความสำคัญของเด็กโดยเปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงความคิดเห็น ทําให้เด็กกล้าคิด กล้าทําสิ่งต่าง ๆ โดยไม่วิตกกังวล และเมื่อมีปัญหา ก็สามารถแก้ไขได้ด้วยตนเองมากกว่าการพึ่งพาอาศัยผู้อื่น ซึ่งเป็นลักษณะของความเชื่อมั่นในตนเอง และงานวิจัยของ สุรเกียรติ ลิ้มเจริญ (2523) ที่ศึกษาความสัมพันธ์ของความเชื่อมั่นในตนเอง ความวิตกกังวลกับระเบียบวินัยในชั้นเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่า การที่ครูยอมรับฟังความคิดเห็นของนักเรียนอย่างเต็มใจ ทําให้นักเรียนพัฒนาความคิด ความนับถือตนเองอันเป็นรากฐานของความเชื่อมั่นในตนเอง

การจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมความเชื่อมั่นในตนเอง

นอกจากครูจะส่งเสริมความเชื่อมั่นในตนเองด้วยการสร้างบรรยากาศแล้ว การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เหมาะสม สอดคล้องกับความสามารถและความต้องการของเด็ก ก็เป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาความเชื่อมั่นในตนเองของเด็ก ซึ่งได้มีผู้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีผลต่อความเชื่อมั่นในตนเองของเด็ก ดังนี้

สุณีย์รัตน์ ฤทธิรงค์ชัยเลิศ (2529) ศึกษาผลจากการใช้กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์เข้าในการพัฒนาความเชื่อมั่นในตนเองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกัน พบว่า นักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงและต่ำที่ใช้กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์มีความเชื่อมั่นในตนเองสูงขึ้น

วาสนา ผดุงทรง (2529) ศึกษาผลการอภิปรายภาพวาดเป็นกลุ่มที่มีต่อความเชื่อมั่นในตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 พบว่า นักเรียนที่ได้รับการฝึกวาดหรืออภิปรายภาพวาดเป็นกลุ่มมีความเชื่อมั่นในตนเองสูงกว่าเดิม

จงใจ ขจรศิลป์ (2532) ได้ศึกษาลักษณะการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์และการเล่นตามมุมที่มีต่อความคิดสร้างสรรค์และความเชื่อมั่นในตนเองของเด็กปฐมวัย พบว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์และการเล่นตามมุมแบบริเริ่มอย่างอิสระ มีความเชื่อมั่นในตนเองสูงกว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์และการเล่นตามมุมแบบครูชี้แนะ

อารี เกษมรติ (2533) ได้ศึกษาผลการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เป็นกลุ่มและกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ปกติที่มีต่อความเชื่อมั่นในตนเองของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขันและแบบรักทะนุถนอม พบว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขันและแบบรักทะนุถนอมเมื่อทำกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เป็นกลุ่ม มีความเชื่อมั่นในตนเองสูงกว่าเมื่อทำกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ปกติ

ศรียุทธา คัมภีร์ภัทร (2534) ศึกษาการพัฒนาทักษะพื้นฐานทางคณิตศาสตร์และความเชื่อมั่นในตนเองของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเคลื่อนไหวและจังหวะที่เป็นองค์ประกอบพื้นฐาน กับการจัดกิจกรรมการเคลื่อนไหวและจังหวะตามแผนการจัดประสบการณ์ชั้นอนุบาลของเด็กชั้นอนุบาลปีที่ 1 พบว่า การจัดกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กทำกิจกรรมเคลื่อนไหว

และจังหวะที่เป็นองค์ประกอบพื้นฐาน สามารถช่วยให้เด็กพัฒนาความเชื่อมั่นในตนเองและทักษะพื้นฐานทางคณิตศาสตร์

เรื่อนแก้ว เฟิงฟูม (2535) ศึกษาผลการใช้บทบาทสมมติที่มีต่อความเชื่อมั่นในตนเองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 พบว่า นักเรียนมีความเชื่อมั่นในตนเองสูงขึ้นหลังจากได้รับการสอนโดยใช้บทบาทสมมติ

แม็กกลีออคคาและโรบินสัน (Magliocca & Robinson, 1991) ได้เสนอแนะยุทธวิธี "ฉันมีความสามารถ" (I can) ซึ่งเป็นยุทธวิธีที่ได้รับการยอมรับจากกลุ่มครูผู้มีความรู้ความชำนาญว่า ยุทธวิธีนี้ได้นำไปใช้ส่งเสริมความเชื่อมั่นในตนเองให้กับเด็กที่มีปัญหาทางการเรียน และได้รับความสำเร็จเป็นอย่างดี

จึงกล่าวสรุปได้ว่า บทบาทของครูในการส่งเสริมความเชื่อมั่นในตนเองของเด็ก คือ การสร้างบรรยากาศและการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เด็กเกิดความรู้สึกรับรู้เป็นกันเอง มีอิสระในการแสดงออก สามารถเลือกทำกิจกรรมตามความสนใจ ยอมรับนับถือในความสามารถของตนเองและผู้อื่น รู้ว่าตนมีคุณค่าและทำสิ่งต่าง ๆ ให้ประสบผลสำเร็จได้ด้วยตนเอง

เพื่อนกับการส่งเสริมความเชื่อมั่นในตนเอง

นอกจากพ่อแม่และครูแล้ว บุคคลที่มีส่วนในการส่งเสริมความเชื่อมั่นในตนเองของเด็กคือเพื่อน เพราะเมื่อเด็กเริ่มออกจากบ้านมาสู่โรงเรียนหรือชุมชน อิทธิพลของเพื่อนจะเข้ามา มีบทบาทกับการมีความเชื่อมั่นในตนเอง เพราะเด็กจะติดเพื่อนที่อยู่ร่วมวัยเดียวกัน มีความคิดอ่านใกล้เคียงกัน มีรสนิยมคล้ายกัน ดังนั้นพฤติกรรมที่เพื่อน ๆ แสดงกับเด็กเป็นการยอมรับหรือปฏิเสธ ก็จะมีผลต่อความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเองของเด็ก ที่ส่งผลไปถึงการมีหรือไม่มี ความเชื่อมั่นในตนเองของเด็กด้วย (ประดินันท์ อุปรมัย, 2536) ถ้าเด็กสามารถปรับตัวเข้ากับเพื่อนได้ดี จะทำให้เป็นเด็กที่มีสุขภาพจิตดี มีทัศนคติที่ดีต่อคนทั่วไป มีความมั่นใจและเชื่อมั่นในตนเอง

(จวีวรรณ กินวงศ์, 2533)

ความเชื่อมั่นในตนเองของเด็กนั้น ไม่มีบุคคลใดจะทำให้เด็กได้โดยตรง แต่สามารถจัดบรรยากาศและโอกาสที่ความเชื่อมั่นในตนเองของเด็กจะพัฒนาขึ้นได้ หมายความว่า การให้ความช่วยเหลือ และการให้คำปรึกษาหารือของบิดามารดา ครู อาจารย์ ที่ถูกหลักเกณฑ์นั้นสามารถที่จะช่วยให้เด็กพัฒนาอย่างอิสระ และทำให้เด็กมีความรู้สึกว่าเขามีความสามารถที่จะจัดการกับปัญหาในชีวิตประจำวันได้ เด็กจะสามารถแก้ปัญหาได้ตั้งแต่อายุเข็อย่างแท้จริงว่าเขาเป็นบุคคลที่น่าพึงพอใจ นอกจากนี้ความเชื่อมั่นในตนเองยังเกิดขึ้นเมื่อความต้องการของเด็กประสบผลสำเร็จอย่างน่าพึงพอใจ การได้รับความรักจากบิดา มารดา ครู อาจารย์ เพื่อนและคนอื่น ๆ หรือรู้สึกว่าเขาเองเป็นที่พึงปรารถนาของคนอื่น มีความรู้สึกว่าเขาเองมีความสามารถในการกระทำสิ่งต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง (ลัดดา สุวรรณรัตน์, 2512 อ้างถึงใน อาสี เกษมรติ, 2533)

จากเอกสารและงานวิจัยดังกล่าว จะพบว่า ความเชื่อมั่นในตนเองมีความสำคัญและควรปลูกฝังให้กับบุคคลทุกระดับในสังคม เพราะบุคคลที่มีความเชื่อมั่นในตนเอง จะมีความเป็นผู้นำ กล้าแสดงความคิดเห็น เป็นตัวของตัวเอง มีความมานะพยายามในการทำสิ่งต่าง ๆ จนประสบผลสำเร็จ อันจะเป็นการนำความเจริญมาสู่สังคมนั้น ๆ และความเชื่อมั่นในตนเองสามารถพัฒนาให้แก่บุคคลทุกวัยและทุกประเภท รวมทั้งเด็กที่มีความบกพร่องทางด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านร่างกาย, สติปัญญา, การรับรู้, การมองเห็น ฯลฯ

เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา

1. ความหมายของเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา

เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา เป็นประเภทหนึ่งของเด็กพิเศษ ซึ่งบุคลากรในหลาย ๆ สาขาอาชีพให้ความสนใจ ศึกษาค้นคว้าทั้งงานวิจัยและงานเอกสารตำราต่าง ๆ

ดังนั้น คำที่ใช้เกี่ยวกับความบกพร่องทางสติปัญญาจึงมาจากคำหลายคำ คือ เรเรียนช้า สติปัญญาต่ำ สมองทึบ ปัญญาทึบ สมองอ่อน ปัญญาอ่อน จิตเบเลี้ย จิตบกพร่อง จิตทราม เด็กที่มีความต้องการพิเศษ ในงานวิจัยนี้จะใช้คำว่า "ความบกพร่องทางสติปัญญา"

หน่วยงานหรือสถาบันที่ให้ความหมายของเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาซึ่งเป็นที่ยอมรับอย่างแพร่หลายในเอกสารตำราต่าง ๆ มี 2 หน่วยงานคือ

The American Association on Mental Retardation (AAMR) (โดยทั่วไปรู้จักกันในชื่อ The American Association on Mental Deficiency) ซึ่งเสนอโดยกรอสแมน (Grossman, 1983) ให้คำจำกัดความว่า ความบกพร่องทางสติปัญญา หมายถึง ความสามารถทางสติปัญญาโดยทั่วไปต่ำกว่าระดับปกติอย่างเห็นได้ชัด พร้อมทั้งมีความบกพร่องในพฤติกรรมกรปรับตัว และแสดงให้เห็นได้ชัดเจนในช่วงพัฒนาการ

องค์การอนามัยโลก (World Health Organization : WHO) ให้คำจำกัดความว่า ความบกพร่องทางสติปัญญา เป็นภาวะที่พัฒนาการทางสติปัญญาหรือจิตใจหยุดชะงัก เจริญเติบโตไม่เต็มที่ ทำให้สติปัญญาต่ำกว่าปกติและไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมได้

นักจิตวิทยาและนักการศึกษา ทั้งของประเทศไทยและต่างประเทศ ได้ให้ความหมายดังกล่าวในการกำหนดความบกพร่องทางสติปัญญาของเด็กใน 2 ลักษณะ คือ การมีพัฒนาการล่าช้า และมีพฤติกรรมในการปรับตัวต่ำกว่าเด็กปกติวัยเดียวกัน

2. ประเภทของเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา

ฮัลลาแฮนและคอฟแมน (Hallahan & Kauffman, 1991) ชูชีพ อ่อนโรคสูง (2527) กล่าวว่า ผู้เชี่ยวชาญส่วนมากแบ่งประเภทของเด็กบกพร่องทางสติปัญญา

เป็น 2 ลักษณะ คือ

- 1) แบ่งตามสาเหตุที่ทำให้บกพร่องทางสติปัญญา
- 2) แบ่งตามระดับความรุนแรงของความบกพร่องทางสติปัญญา

การแบ่งตามสาเหตุที่ทำให้บกพร่องทางสติปัญญา (ซูชีพ อ่อนโรคสูง,

2527)

1) ในอดีตพิจารณาจากความเสียหายหรือการถูกทำลาย โดยแบ่งความบกพร่องทางสติปัญญาเป็น 2 ประเภท คือ

1.1 Exogenous คือ ความบกพร่องทางสติปัญญาที่เกิดจากสมองพิการ สมองได้รับบาดเจ็บ

1.2 Endogenous คือ ความบกพร่องทางสติปัญญาที่เกิดจากพันธุกรรมหรือสิ่งแวดล้อม

2) ในปัจจุบันแบ่งความบกพร่องทางสติปัญญา เป็น 2 ประเภท คือ

2.1 Organic/Brain Damaged คือ ความบกพร่องทางสติปัญญาที่เกิดจากสมองพิการ เนื่องจากประสพอุบัติเหตุหรือสมองได้รับบาดเจ็บ ไม่ว่าจะได้รับก่อนเกิดขณะเกิดหรือหลังเกิดก็ตาม

2.2 Cultural - Familial คือ ความบกพร่องทางสติปัญญาที่เกิดจากสมองพิการ เนื่องจากองค์ประกอบทางสังคมหรือพันธุกรรม เช่น เด็กที่อยู่บ้านสังคมที่มีสิ่งแวดล้อมที่ไม่กระตุ้นให้เกิดการพัฒนาความสามารถทางสมอง หรือพ่อแม่บกพร่องทางสติปัญญาแล้วถ่ายทอดมายังลูกหลาน เป็นต้น

การแบ่งตามระดับความรุนแรงของความบกพร่องทางสติปัญญา (Hallahan & Kauffman, 1991 ; ชูชีพ อ่อนโรคสูง, 2527)

การแบ่งแบบนี้เป็นที่นิยมใช้กันโดยทั่วไปในการกล่าวถึงเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาเพื่ออธิบายลักษณะของเด็กและการให้ความช่วยเหลือ มี 2 ระบบ คือ ระบบ AAMR และระบบนักการศึกษา

1) การแบ่งตามระบบ AAMR (The AAMR System) แบ่งความบกพร่องทางสติปัญญาออกเป็น 4 ประเภท คือ

1.1 ความบกพร่องทางสติปัญญาขั้นเล็กน้อย (Mild Mental Retardation) ระดับสติปัญญา (I.Q.) 50 - 55 ถึง 70 โดยประมาณ มีความสามารถเทียบเท่าเด็กอายุไม่เกิน 10 ปี สามารถฝึกทักษะทางการศึกษาในระดับประถมศึกษาตอนต้นได้ ฝึกทักษะงานอาชีพหรือทำงานที่ไม่ต้องรับผิดชอบได้ และสามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมและสิ่งแวดล้อมได้

1.2 ความบกพร่องทางสติปัญญาขั้นปานกลาง (Moderate Mental Retardation) ระดับสติปัญญา (I.Q.) 35 - 40 ถึง 50 - 55 มีความสามารถเทียบเท่าเด็กอายุไม่เกิน 3 - 7 ปี ต้องได้รับการดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิด สามารถฝึกทักษะทางการศึกษาภายใต้การควบคุมดูแล และฝึกอบรบให้ช่วยงานอาชีพได้ เรียนรู้และรับผิดชอบต่อตนเองในเรื่องง่าย ๆ ได้

1.3 ความบกพร่องทางสติปัญญาขั้นรุนแรง (Severe Mental Retardation) ระดับสติปัญญา (I.Q.) 20 - 25 ถึง 35 - 40 มีความสามารถเทียบเท่าเด็กอายุไม่เกิน 2 ปี ต้องได้รับการดูแลเอาใจใส่และช่วยเหลือตลอดเวลา สามารถฝึกทักษะง่าย ๆ ภายใต้การควบคุมดูแลได้ และช่วยเหลือตนเองได้บ้างเล็กน้อย

1.4 ความบกพร่องทางสติปัญญาขั้นรุนแรงมาก (Profound Mental Retardation) ระดับสติปัญญา (I.Q.) ต่ำกว่า 20 หรือ 25 ต้องได้รับการดูแลเอาใจใส่เป็นพิเศษตลอดชีวิต เพราะไม่สามารถให้การฝึกอบรบหรือกระทำสิ่งใด ๆ ได้เลย แม้กระทั่งการฝึกให้ช่วยเหลือตนเอง

2) การแบ่งตามระบบนักการศึกษา (The Educators' System) แบ่งความบกพร่องทางสติปัญญาตามความสามารถที่จะรับการศึกษาเป็น 3 ประเภท คือ

2.1 ความบกพร่องทางสติปัญญาที่สามารถเรียนรู้ได้ (Educable Mentally Retarded - EMR) ระดับสติปัญญา (I.Q.) ระหว่าง 50 - 75 สามารถเรียนรู้พื้นฐานทางการศึกษาในระบบโรงเรียนได้ ฝึกให้เข้าสังคมและประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองได้

2.2 ความบกพร่องทางสติปัญญาที่สามารถฝึกฝนได้ (Trainable Mentally Retarded - TMR) ระดับสติปัญญา (I.Q.) ระหว่าง 25 - 50 สามารถเรียนรู้เพียงอ่านออกเขียนได้อย่างง่าย ๆ ฝึกทักษะงานอาชีพง่าย ๆ และช่วยเหลือตนเองภายใต้การดูแลอย่างใกล้ชิดพอสมควร

2.3 ความบกพร่องทางสติปัญญาที่เรียนรู้และฝึกฝนไม่ได้ (Severely and Profoundly Handicapped - SPH) ระดับสติปัญญา (I.Q.) ต่ำกว่า 25 ไม่สามารถฝึกให้เรียนรู้ในเรื่องใด ๆ ได้เลย แม้แต่การฝึกให้ช่วยเหลือตนเอง ต้องได้รับการดูแลอย่างใกล้ชิดตลอดเวลา

ฮัลลาแฮนและคอฟแมน (Hallahan & Kauffman, 1991) กล่าวถึงข้อจำกัดของการแบ่งตามระบบนักการศึกษาว่า นักการศึกษาบางคนยึดถือหลักการแบ่งประเภทของความบกพร่องทางสติปัญญาอย่างเคร่งครัด ทำให้เด็กบางคนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาที่สามารถฝึกฝนได้ (TMR) ซึ่งมีระดับสติปัญญาเพียงพอที่จะเรียนรู้ทักษะวิชาการ แต่ไม่ได้รับการยอมรับ เพราะการวัดระดับสติปัญญาไม่อยู่ในเกณฑ์ที่กำหนด เช่นเดียวกับเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาที่สามารถเรียนรู้ได้ (EMR) ที่ต้องการเรียนรู้การช่วยเหลือตนเองและทักษะงานอาชีพง่าย ๆ แต่ไม่สามารถทำได้เนื่องจากเกณฑ์การวัดระดับสติปัญญาเช่นกัน พร้อมกันนี้ได้กล่าวถึงเหตุผลที่ผู้เชี่ยวชาญส่วนมากเห็นด้วยกับการแบ่งตามระบบ AAMR เพราะค่าที่ใช้แบ่งระดับความบกพร่องทางสติปัญญา (ขั้นเล็กน้อย - mild, ขั้นปานกลาง - moderate, ขั้นรุนแรง - profound) เน้นลักษณะเฉพาะและไม่ได้มีความหมายด้านลบเหมือนค่าที่ใช้ในช่วงแรก เช่น

โง่งเงา (idiot) จิตเบเลี้ยหรือสติปัญญาอ่อน (Feebleminded) นอกจากนั้นการยึดหยุ่นระดับสติปัญญาของแต่ละชั้น ช่วยให้เราสามารถพิจารณาประเภทของความบกพร่องทางสติปัญญาได้อย่างเหมาะสม เช่น ถ้าระดับสติปัญญาอยู่ในช่วง 50 - 55 อาจจัดประเภทให้มีความบกพร่องทางสติปัญญาในขั้นเล็กน้อยหรือขั้นปานกลางก็ได้ เพราะระดับสติปัญญาเพียงอย่างเดียวไม่สามารถบ่งชี้ได้ว่าบุคคลนั้นเป็นผู้ที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาในประเภทใด ยังมีปัจจัยและผลทดสอบอื่น ๆ ประกอบด้วย

3. สาเหตุของความบกพร่องทางสติปัญญา

AAMR เสนอโดยกรอสแมน (Grossman, 1983) ได้จำแนกสาเหตุของความบกพร่องทางสติปัญญา ออกเป็น 9 กลุ่ม คือ

- 1) การติดเชื้อและสิ่งมีนเมา (Infection and Intoxiation)
- 2) การได้รับบาดเจ็บทางกาย (Trauma or physical agents)
- 3) กระบวนการเผาผลาญอาหารหรือสารอาหาร (Metabolism or nutrition)
- 4) โรคทางสมอง (Gross brain disease)
- 5) ผลกระทบระหว่างมีครรภ์ (Unknown prenatal influences)
- 6) ความผิดปกติของโครโมโซม (Chromosomal abnormalities)
- 7) โรคระหว่างมีครรภ์ (Gestational disorders)
- 8) โรคที่เกี่ยวกับจิตใจ (Psychiatric disorders)
- 9) ผลกระทบของสิ่งแวดล้อม (Environmental influences)

วงพักตร์ ภูพันธ์ศรี (2526) , สุปราณี สนธิรัตน์ (2526) , ชูชีพ อ่อนโรคสูง (2527), สเตนฮอเออร์และเรแกรนท์ (Steinhauer & Rae-Grant, 1983) เคิร์กและกัลเลเกอร์ (Kirk & Gallagher, 1986) กล่าวถึงสาเหตุของความบกพร่อง

ทางสติปัญญาตามแนวการจำแนกสาเหตุของ AAMR โดยสรุปได้ดังนี้

ความบกพร่องทางสติปัญญาเกิดจากสาเหตุ 2 ประการ คือ

- 1) พันธุกรรม
- 2) สิ่งแวดล้อม

1) สาเหตุจากพันธุกรรม

1.1 ความผิดปกติของยีนส์ ซึ่งเป็นลักษณะการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษสู่ลูกหลานมี 2 ลักษณะ คือ

1.1.1 สาเหตุจากยีนส์เด่น (Single Dominant Gene Abnormalities) เกิดจากยีนส์เด่นที่มีความพิการเพียงยีนส์เดียว จะเกิดขึ้นน้อยมาก เด็กที่เกิดมาจะเป็นพวกที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาขั้นรุนแรง พร้อมกับมีความพิการทางร่างกายเฉพาะแบบในลักษณะต่าง ๆ เช่น กระโหลกศีรษะใหญ่ผิดปกติ เนื่องอกานสมอง บวมหน้าโต ตา หัวใจ ม้าม บอด

1.1.2 สาเหตุจากยีนส์ด้อย (Single Recessive Genes) เกิดจากการได้รับยีนส์ด้อยที่คล้ายกัน 2 ตัว แต่ละตัวมาจากทั้งบิดาและมารดา เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาพวกนี้พบได้บ่อยมาก และมีบิดามารดาปกติ

1.2 ความผิดปกติของโครโมโซม อาจเกิดจากความผิดปกติทางพันธุกรรมของ Single autosomal chromosome หรือโครโมโซมของเพศหญิง อันเนื่องมาจากความผิดปกติทางร่างกายกับอาการของโรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นพร้อม ๆ กัน สเตนฮอเออร์และเรแกรนท์ (Steinhauer & Rae-Grant, 1983) กล่าวว่า ในทุกระดับสังคมจะมีเด็กแรกเกิดที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ประเภท Down's syndrome หรือ Mongolism อยู่ 1 ใน 800 คน และ 80 เปอร์เซ็นต์พบในมารดาที่อายุมากกว่า 35 ปี ที่มีความผิดปกติทางจิตใจอย่างไรก็ดี เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ไม่ได้เกิดจากโครโมโซมที่ผิดปกติของมารดาฝ่ายเดียว แต่เกิดจากโครโมโซมที่ผิดปกติของบิดาด้วย 20 ถึง 25 เปอร์เซ็นต์ (Aborms &

Bennett, 1980 cited by Kirk & Gallagher, 1986)

1.3 ความผิดปกติในกระบวนการเผาผลาญอาหารและการขาดธาตุอาหาร ได้แก่ โรค Phenylketonuria หรือ PKU เกิดจากขาดเอนไซม์ที่ย่อยโปรตีนชนิดหนึ่ง ไม่สามารถย่อยโปรตีนจนถึงขั้นสุดท้ายได้ ทำให้ได้ธาตุชนิดหนึ่งเรียกว่า Phenylalanine สะสมในกระแสโลหิตมากจนทำลายการพัฒนาของสมอง อีกโรคหนึ่งคือ Galactosemia เกิดจากการไม่สามารถย่อย galactose ได้ ถึงแม้ว่าโรคนี้จะเป็นโรคทางพันธุกรรม แต่ปัจจุบันนี้สามารถป้องกันได้ โดยการให้จำกัดอาหารในช่วงพัฒนาการของเด็ก

1.4 การทำงานผิดปกติของ Cretinism เกิดจากต่อมไทรอยด์ทำงานผิดปกติ ผลิตภัณฑ์ฮอร์โมนไทรอยด์ออกมาน้อยจนไม่สามารถไปกระตุ้นการเจริญเติบโตของร่างกายและสมอง ทำให้เกิดการทลายระบบประสาทส่วนกลาง

2) สาเหตุจากสิ่งแวดล้อม

2.1 การติดเชื้อและได้รับพิษต่าง ๆ

2.1.1 การติดเชื้อฉวยโอกาส

1) เชื้อไวรัส เช่น หัดเยอรมัน ไข้หวัดใหญ่ ทำให้มีอาการบวม เยื่อหุ้มสมองอักเสบหรือเนื้อสมองอักเสบ

2) เชื้อแบคทีเรีย เช่น ซิฟิลิสหรือกามโรคอื่น ๆ วัณโรค

2.1.2 การได้รับสารพิษจากสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ได้แก่

1) มูหรี

2) สิ่งมีพิษ เช่น สุรา กัญชา มอร์ฟิน เฮโรอีน

3) สารเคมีต่าง ๆ จากอาหาร เช่น สีผสมอาหาร ผงชูรสเทียม

4) สารเคมีต่าง ๆ จากยาบางประเภท เช่น ยาแก้ปวด ยานอนหลับ

2.2 การได้รับบาดเจ็บทางร่างกายขณะตั้งครรภ์และ/หรือขณะคลอด ได้แก่

- 2.2.1 มารดาได้รับอุบัติเหตุขณะตั้งครรภ์
- 2.2.2 การเจ็บครรภ์นานเกินไป
- 2.2.3 การผ่าออกทางหน้าท้อง
- 2.2.4 การใช้คีมคีบทารกขณะคลอด
- 2.2.5 การใช้อาสนานานเกินไประหว่างคลอด
- 2.2.6 การคลอดในท่าผิดปกติ
- 2.2.7 ศีรษะได้รับความกระทบกระเทือน
- 2.2.8 การขาดออกซิเจนขณะคลอด

2.3 ความผิดปกติในระหว่างตั้งครรภ์ อาจเกิดจากสาเหตุต่อไปนี้ คือ

2.3.1 มารดาขาดแร่ธาตุ วิตามิน และสารอาหารที่มีคุณค่าต่อร่างกายทำให้ร่างกายอ่อนแอ ส่งผลกระทบต่อการเจริญเติบโตของเด็ก

2.3.2 ลักษณะเลือด (Rh-factor) ของบิดาและมารดาไม่เข้ากัน เช่น บิดามี Rh บวก มารดามี Rh ลบ ลูกที่เกิดมามี Rh บวกเหมือนบิดา ซึ่งเมื่ออยู่ในครรภ์มารดา ต้องอาศัยโลหิตของมารดา ทำให้ลูกกลายเป็นสิ่งแปลกปลอมของร่างกายมารดา ร่างกายจะสร้างเม็ดโลหิตขาวขึ้นมาต่อต้าน ทำให้ลูกในครรภ์แท้ง ถ้าไม่แท้งจะทำให้พิการในหลาย ๆ ด้าน รวมถึงความบกพร่องทางสติปัญญาด้วย

2.3.3 การคลอดก่อนกำหนดมากไปหรือการคลอดหลังกำหนดนานไปโดยจะเกิดกับกรณีการคลอดก่อนกำหนดมากกว่าการคลอดหลังกำหนด

2.3.4 การขาดออกซิเจน พบได้ในระยะต่าง ๆ ของการตั้งครรภ์ ได้แก่

1) ระยะก่อนคลอด เป็นผลมาจากมารดาขาดออกซิเจน เพราะโลหิตจาง หรือมีความดันโลหิตต่ำ

2) ระยะคลอด เนื่องจากการไหลเวียนของโลหิตผ่านทารกไม่ดี หรือรกลอกตัวก่อนกำหนด

3) ระยะหลังคลอด เด็กขาดออกซิเจนไปเลี้ยงสมอง นานเกินกว่า 2 - 3 นาที สมองอาจถูกทำลายจากก้อนเลือดที่ไปกดทำลายเนื้อสมอง หรือจากการอุดตัน/การแตกของหลอดเลือดทำให้สมองบวม

2.3.5 การได้รับสารกัมมันตรังสี พบว่าในช่วงที่มารดาตั้งครรภ์ และต้องรับการบำบัดทางรังสีวิทยา โดยเฉพาะบริเวณกระดูกสันหลังจะทำให้เด็กคลอดก่อนกำหนด และมีความบกพร่องทางสติปัญญา

2.4 การได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมที่ไม่สามารถระบุได้ในขณะที่ยังอยู่ในครรภ์ ได้แก่

2.4.1 พวกศีรษะเล็ก (Microcephalus) มีลักษณะศีรษะเล็ก แผลม หน้าผากแคบ อาจเกิดจากกรรมพันธุ์หรือสิ่งแวดล้อม

2.4.2 พวกศีรษะโต (Hydrocephalus) มีศีรษะโตกว่าปกติ เพราะมีของเหลวในสมองหรือนอกสมองมาก เกิดจากการทำงานไม่ปกติของไขสันหลัง เนื่องจากสมองอักเสบ หรือเยื่อหุ้มสมองอักเสบ จะมีความบกพร่องทางสติปัญญาหรืออ่อนใจขึ้นอยู่กับการรักษาหรือแก้ไขตั้งแต่แรกพบอาการของโรค

2.4.3 Apert's syndrome เกิดจากการถ่ายทอดทางกรรมพันธุ์ ลักษณะของกะโหลกศีรษะแคบ ทำให้สมองไม่สามารถพัฒนาหรือเจริญต่อไปได้ ถ้าหากทราบตั้งแต่แรกอาจแก้ไขได้บ้างด้วยการผ่าตัดสมอง

นอกจากนี้ รูซีฟ อ่อนโรคสูง (2527) กล่าวว่า ผลกระทบของสิ่งแวดล้อมที่มีสาเหตุมาจากสภาพสังคมและเศรษฐกิจ ทำให้พัฒนาการทางสติปัญญาล่าช้า ซึ่งเป็นสาเหตุที่พบบ่อยมากในการทำให้เกิดความบกพร่องทางสติปัญญา และการวัดความบกพร่องทางสติปัญญาไม่ได้คำนึงถึงระดับสติปัญญา แต่ใช้ลักษณะทางเศรษฐกิจ การศึกษา และสังคมเป็นเกณฑ์ การช่วยเหลือกระทำได้โดยการให้สิ่งแวดล้อมกระตุ้นให้เด็กแสดงความสามารถทางสติปัญญา และการปรับตัวในสังคม (Steinhauer & Rae-Grant, 1983)

4. ลักษณะของเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา

เนื่องจากเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญามีระดับสติปัญญาต่ำกว่าเด็กปกติในช่วงอายุเดียวกันและมีปัญหาเรื่องการปรับตัวในสังคมมาก ดังนั้นเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาจึงมักมีลักษณะและพฤติกรรมทั่วไปแตกต่างจากเด็กปกติ พอสรุปได้ดังนี้

1. ด้านความรู้ความเข้าใจในการเรียนรู้

ลักษณะที่ปรากฏชัดของเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาชั้นเล็กน้อยและชั้นปานกลาง คือ ขาดความสามารถด้านความรู้ความเข้าใจ อันเนื่องมาจากสาเหตุดังนี้

1.1 ขาดสมาธิและความสนใจ ทำให้เรียนหรือทำงานได้เพียงระยะเวลาสั้น ๆ พอลงเวย เอพเสตนและคัลลินัน (Polloway, Epstein and Cullinan, 1985 cited by Kirk & Gallagher, 1986) กล่าวว่าเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาชอบวอกแวก ไม่เอาใจใส่ ตื่นเต้นง่าย มีช่วงความสนใจสั้น และจำนวนครั้งหนึ่งของเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาชั้นเล็กน้อย มีปัญหาด้านความสนใจ สังเกตเห็นได้อย่างชัดเจนจากการเรียน หรือการทำงานด้านวิชาการ โดยเฉพาะวิชาที่สัมพันธ์กับเรื่องของภาษา

1.2 มีปัญหาด้านความจำ ทำให้การตัดสินใจบกพร่องและผิดพลาดอยู่เสมอ ไม่สามารถจำแนกสิ่งของ ตำแหน่ง ทิศทาง การรวบรวมรายละเอียดเพื่อเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของสิ่งของหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้ จากการทดลองของนักจิตวิทยา (Borkowski & Wanschura, 1974; Brown, 1974 ; Estes, 1970; Robinson & Robinson, 1976 อ้างถึงใน ซูชีพ อ่อนโรคสูง, 2527) ที่ทดลองให้เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาจำคำ หรือ เสียง หรือรูปภาพ โดยแสดงสิ่งเหล่านั้นแก่เด็กประมาณ 2 - 3 วินาที พบว่า เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาจำได้น้อยกว่าเด็กปกติ แต่ถ้าให้จำวัตถุสิ่งของโดยใช้เวลาานาน ๆ ก็จะจำได้ดีเป็นเวลานานอาจเป็นชั่วโมง วัน หรือสัปดาห์

บอเมย์เซอร์และบรูคส์ (Baumeiser & Brooks, 1981) และ สเตมเบิร์ก (Stemberg, 1982) อธิบายปัจจัยสำคัญที่ทำให้เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา

ขาดการตัดสินใจที่ดี ไม่สามารถจำแนกและเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของรายละเอียดในเหตุการณ์ และสิ่งของต่าง ๆ ได้ เนื่องจากเด็กไม่ตระหนักถึงความสัมพันธ์ของสิ่งที่พบเห็นหรือรับฟังมา รวมทั้งไม่สามารถรวบรวมรายละเอียดเป็นข้อมูลในการหาเหตุผล เพื่อใช้ในการแก้ปัญหาหรือ การแสดงออก (Kirk & Gallagher, 1986)

ซูซีฟ อ่อนโรคสูง (2527) ได้สรุปความสามารถในการเรียนรู้และความจำ ของเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาว่า

- 1) การขาดความสามารถในการเรียนรู้และการจำของเด็ก จะขึ้นอยู่กับ ระดับของความบกพร่องทางสติปัญญา คือ ความบกพร่องทางสติปัญญามากก็จะมีอุปสรรคในการ เรียนรู้และการจำมาก ความบกพร่องทางสติปัญญาน้อยก็จะมีอุปสรรคในการเรียนรู้และการจำน้อย
- 2) การใช้กลวิธีในการเรียนและการจำของเด็กที่มีความบกพร่องทาง สติปัญญาจะแตกต่างจากเด็กปกติ
- 3) เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาประเภทใด ๆ ก็ตามย่อมมีปัญหา ในการเรียนรู้ในตนเองเดียวกัน
- 4) ลักษณะการเรียนรู้ของเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญากับเด็กปกติ ที่มีอายุสมองเท่ากัน ไม่แตกต่างกันเพียงแต่ช้ากว่า

2. ด้านความรู้และการใช้ภาษา

เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญามีปัญหาด้านภาษาเป็นอย่างมาก เนื่องจากพัฒนาการทางภาษาช้ามาก การพูดไม่ชัดเจน และการรู้คำศัพท์ในจำนวนจำกัด ทำให้ลักษณะการพูดของเด็กเป็นคำ ๆ หรือเป็นวลีแทนที่จะพูดเป็นประโยค สอดคล้องกับข้อค้นพบ ของ เบลค (Blake, 1975) ว่าเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญามีปัญหาในการสร้างประโยค การออกเสียงและลักษณะคำพูด และผลการศึกษาของแนร์มอร์และเดเฟอร์ (Naremore & Dever, 1975 cited by Kirk & Gallagher, 1986) ที่รวบรวมการพูดในช่วงเวลา 5 นาที ของเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาและเด็กปกติที่มีอายุ 6 - 10 ปี พบว่า เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญามีปัญหามากในเรื่องการใช้ประโยคที่ซับซ้อนหรือมีความละเอียดลออ

ด้วยเหตุที่มีข้อจำกัดทางด้านภาษาทำให้เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา มีปัญหาในการสื่อสาร เป็นผลให้เด็กมักหลีกเลี่ยงที่จะสนทนากับบุคคลอื่น เพราะเด็กต้องการหลบหนีมต้อยของตนเอง จึงเห็นได้ว่าความบกพร่องทางด้านภาษาเป็นปัจจัยที่จะขัดขวางการปรับตัวทางสังคมของเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา (Hallahan & Kauffman, 1991 and Kirk & Gallagher, 1986)

นอกจากนี้ ฮัลลาแฮนและคอฟแมน (Hallahan & Kauffman, 1991) ชูชีพ อ่อนเรกสูง (2527) ยังกล่าวสอดคล้องกันว่า ปัญหาด้านการพูดและภาษาของเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาจะสัมพันธ์กับระดับของความบกพร่องทางสติปัญญา กล่าวคือ ระดับของความบกพร่องทางสติปัญญามากเท่าไร ปัญหาทางด้านภาษาก็มากขึ้นเท่านั้น นั่นคือ ปัญหาในการพัฒนาด้านภาษาของเด็กเพิ่มมากขึ้น ตามระดับความรุนแรงของความบกพร่องทางสติปัญญา อย่างไรก็ตามการพัฒนทางด้านภาษา โดยเฉพาะเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาที่ สามารถเรียนรู้ได้ (EMR) จะเหมือนกับเด็กปกติ แต่เป็นไปอย่างช้า ๆ

3. ด้านความสามารถทางร่างกายและการเคลื่อนไหว

เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาที่สามารถเรียนรู้ได้ โดยทั่วไปจะมี ส่วนสูงและน้ำหนักน้อยกว่าเด็กปกติ มีความบกพร่องด้านสายตา การได้ยินและประสาทสัมผัส ทำให้การเคลื่อนไหวช้า ไม่กระฉับกระเฉง คือ เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา มีปฏิกิริยา ต่อแสงและเสียงน้อยกว่าเด็กปกติและเด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกาย (วุฒิกิร รัตนบัลลังก์, 2531) อย่างไรก็ตาม เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาขั้นเล็กน้อยบางคนสามารถแสดง ความสามารถของร่างกายด้านทักษะการกีฬาได้ แต่ไม่สามารถพบในเด็กที่มีความบกพร่องทาง สติปัญญาขั้นปานกลาง เนื่องจากเด็กระดับนี้มีปัญหาด้านความสัมพันธ์กับทิศทางและทักษะการ เคลื่อนไหว (Kirk & Gallagher, 1986)

4. ด้านสังคมและบุคลิกภาพ

เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาแต่ละคนมีปัญหาด้านอารมณ์และสังคม แตกต่างกันไป ปัญหาที่พบบ่อย ๆ ในด้านนี้คือ การสร้างความสัมพันธ์กับเพื่อน (Luftig, 1988;

Zetlin & Murtaugh, 1988) และความคิดที่ไม่ดีต่อตนเอง (Leahy, Balla & Zigler, 1982) เนื่องจากสาเหตุ 2 ประการ คือ

- 1) เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาบางคนมีพฤติกรรมบดกั้นตนเองจากเพื่อน
- 2) เพื่อนแสดงอาการรังเกียจหรือหลบหลีก เพราะไม่ต้องการอยู่ร่วมกับบุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา (Hallahan & Kauffman, 1991)

จากการที่มีอารมณ์หวั่นไหวง่าย ทำให้เด็กขาดความมั่นคงและความแน่นอนทางอารมณ์ ประกอบกับมีความอดทนอดกลั้นต่ำ จึงไม่สามารถควบคุมอารมณ์ได้ ส่งผลให้เกิดปัญหาในการปรับตัวทางสังคมและบุคลิกภาพ ทำให้ขาดความเชื่อมั่นในตนเองและมีความรู้สึกหวาดกลัว (Polloway, Epstein and Cullinan, 1985 cited by Kirk & Gallagher, 1986) เด็กไม่เชื่อมั่นในความสามารถของตนเองว่าจะสามารถกระทำสิ่งต่าง ๆ หรือควบคุมเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง ต้องการให้บุคคลอื่นมากระทำหรือควบคุม และพร้อมที่จะยุติการกระทำเมื่อต้องเผชิญกับสิ่งแปลกใหม่หรือเหตุการณ์ที่ทำให้ท้อ (Balla & Zigler, 1979; Zigler & Balla, 1982 cited by Hallahan & Kauffman, 1991)

โดยทั่วไป เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาต้องการมิตรภาพเหมือนเด็กทุกคน แต่เนื่องจากการมีปัญหาด้านการพูดและการใช้ภาษา จึงทำให้ขาดการสื่อสารที่ดี เป็นสาเหตุทำให้เด็กขาดความเชื่อมั่นในตนเอง ความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง และมีพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนจากผู้อื่น หลีกหนีสังคม และไม่เปิดโอกาสให้ผู้อื่นเข้ามา มีปฏิสัมพันธ์ด้วย การสร้างประสบการณ์หรือเสนอรูปแบบพฤติกรรมที่ทำให้เกิดความสำนึก จะช่วยปรับปรุงทัศนคติและพฤติกรรมของเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาที่สามารถเรียนได้ให้พัฒนาขึ้นได้ (Kirk & Gallagher, 1991)

การจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา

เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญามีปัญหาเรื่องความสามารถทางสติปัญญาและพฤติกรรมการปรับตัวในสังคม ดังนั้นการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาไม่ว่าจะมีความบกพร่องทางสติปัญญาในระดับใด จะจัดสัดส่วนการสอนในด้านทักษะวิชาการ การช่วยเหลือตนเอง การใช้ชีวิตในสังคมและทักษะงานอาชีพ อย่างไรก็ตาม ขึ้นอยู่กับระดับความบกพร่องทางสติปัญญา กล่าวคือ ระดับความบกพร่องทางสติปัญญาน้อยจะให้ความสำคัญด้านทักษะวิชาการ ระดับความบกพร่องทางสติปัญญามากจะเน้นด้านการช่วยเหลือตนเอง การใช้ชีวิตในสังคมและทักษะงานอาชีพมาก (Hallahan & Kauffman, 1991)

สุชา จันทน์เอม (2525) และวงพัทตร์ ภูพันธ์ศรี (2526) ได้แบ่งสาระในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ตามระดับสติปัญญาของเด็กแต่ละบุคคลเป็น 3 ส่วน ดังนี้คือ

- 1) อบรมมาให้เด็กรู้จักปฏิบัติตนภายในครอบครัว เรื่องการดูแลตนเอง เช่น การอาบน้ำ การแต่งตัว การรับประทานอาหาร การนอน การดูแลความเรียบร้อยภายในบ้านของตนเอง
- 2) อบรมมาให้เด็กรู้จักปฏิบัติตนภายในสังคม เรื่องการรู้จักเข้าสังคมและการใช้ชีวิตในสังคม เช่น การช่วยตนเองในการไปนอกบ้าน การแต่งกายให้ถูกกาลเทศะ การใช้จ่ายเงิน การอ่าน การเขียน ตลอดจนการคิดเลขอย่างง่าย ๆ
- 3) อบรมมาให้เด็กมีความรู้ในด้านวิชาชีพ เพื่อจะได้มีอาชีพในโอกาสต่อไป ไม่ต้องพึ่งพาอาศัยผู้อื่นจนเกินไป เช่น งานประเภทที่ไม่ต้องอาศัยสติปัญญาหรืองานที่ไม่ต้องงำทักษะมาก

นอกจากนี้ มนุษย ดนะวัตถนา (2513) และ สุชา จันท์เอม (2525) ได้กล่าวว่าการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาจะต้องกำหนดเป้าหมายเฉพาะ เพื่อเป็นแนวทางหรือวัตถุประสงค์ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่เหมาะสมและมีคุณค่าแก่เด็ก ดังนี้

- 1) ให้ความยอมรับตนเองและเป็นที่ยอมรับของสังคม (Personal and Social Acceptance) ในการนี้เด็กจะต้องเข้าใจความคิดเห็นของผู้อื่นและสามารถแสดงความคิดเห็นร่วมกับผู้อื่นได้
- 2) ให้ความรู้สึกอบอุ่นและมีความเป็นอิสระ (Security and Independence) การที่เด็กได้รับความเอาใจใส่จากสังคม เช่น ครู และผู้ใหญ่ทุกฝ่าย จะช่วยให้เด็กมีความรู้สึกว่ามีคนรัก ไม่มีใครทอดทิ้งตน ช่วยให้เด็กรู้สึกเป็นอิสระและอบอุ่นใจในการดำรงชีวิตตามอัธยาศัยของตน
- 3) ให้ความพอใจในตนเอง (Personal Satisfaction) โดยให้เด็กได้ก้าวหน้าไปตามอัตราของตนเอง จะทำให้เด็กมีความรู้สึกภูมิใจในความสำเร็จของตน ช่วยให้มีสุขตามอัธยาศัยของตน
- 4) ให้ความรู้จักรับผิดชอบในฐานะเป็นพลเมืองดี (Civic Responsibility) ด้วยการจัดการศึกษาให้เขารู้จักเคารพต่อผู้อื่น เคารพต่อกฎหมาย รู้จักสิทธิและหน้าที่ของตน ทำให้เขาเป็นพลเมืองดีในโอกาสต่อไป
- 5) ให้ความมีทักษะเบื้องต้นในการช่วยตนเองได้ (Aquisition of Skills Basic to Independence) เช่น การติดต่อกับงานทั่วไป การจัดการภายในบ้านของตน การรู้จักรักษาข้าวของเครื่องใช้ การรู้จักรักษาความปลอดภัยให้แก่ตนเองและบ้านเรือน ซึ่งจะช่วยให้เด็กมีชีวิตที่เป็นสุขขึ้นกว่าเดิม

อย่างไรก็ตาม การจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาขั้นรุนแรงและขั้นรุนแรงมาก จะเป็นการจัดการศึกษาที่สามารถช่วยตนเองได้เพื่อการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้โดยไม่ต้องเป็นภาระให้กับผู้อื่น ไม่ได้คำนึงถึงทักษะวิชาการ เช่น เด็กที่มีความ

บกพร่องทางสติปัญญาขั้นเล็กน้อยหรือที่สามารถเรียนรู้ได้ (EMR) และเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาขั้นปานกลาง หรือที่สามารถฝึกฝนได้ (TMR) การเสนอแนะแนวปฏิบัติในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาโดยส่วนมาก จึงคำนึงถึงเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาขั้นเล็กน้อยหรือที่สามารถเรียนรู้ได้ (EMR) และเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาขั้นปานกลางหรือที่สามารถฝึกฝนได้ (TMR) พอสรุปได้ดังนี้ (มบุญ ตะวันวัฒนา, 2513 ; ศรียานิยมธรรม และ ประภัสร์ นิยมธรรม, 2520 ; ชูชีพ อ่อนโคกสูง, 2527; ผดุง อารยะวิญญู, 2533; ประภฤติ พูลพัฒน์, ม.ป.ป., Hallahan & Kauffman, 1991)

1) การจัดหลักสูตร

การปรับเนื้อหาให้สอดคล้องกับความพร้อม ความสามารถและความต้องการของเด็ก ทำได้โดย

- 1.1 แบ่งเนื้อหาเป็นขั้นตอนย่อย ๆ เข้าใจง่ายและปฏิบัติได้
- 1.2 เรียงลำดับเนื้อหาจากขั้นตอนง่ายไปหายาก

2) ยุทธวิธีการสอน ได้แก่

- 2.1 สอนแต่ละขั้นตอนให้ต่อเนื่องกัน เริ่มจากขั้นตอนง่ายไปหายาก
- 2.2 สอนเนื้อหาซ้ำ และฝึกบ่อย ๆ
- 2.3 ลดกระบวนการสอนให้สั้นลงและง่ายที่สุด
- 2.4 ใช้ตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมหรือใช้ประสบการณ์ที่ชัดเจน
- 2.5 มอบหมายงานน้อย ๆ สั้น ๆ
- 2.6 ใช้ภาษาง่าย ๆ และกระชับ ในการพูดคุย อธิบายและออกคำสั่ง
- 2.7 สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ให้สนุกสนานเป็นกันเอง
- 2.8 ให้การเสริมแรงด้วยการให้กำลังใจ รางวัลและข้อมูลย้อนกลับ

3) การจัดการเรียนการสอน

- 3.1 กิจกรรมการเรียนรู้ ควรมีลักษณะดังนี้

3.1.1 เปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงความสามารถพิเศษของตนเองให้เด็กได้มีประสบการณ์ที่เกี่ยวกับความสำเร็จของตนเอง

3.1.2 นำสนใจ มีคุณค่าและเหมาะสมกับเด็ก

3.1.3 ให้เด็กมีส่วนร่วมอยู่ตลอดเวลา

3.1.4 ให้มีการปฏิบัติมาก ๆ และมีอิสระในการปฏิบัติ

3.1.5 อยู่ในช่วงเวลาสั้น ๆ

3.1.6 มีสถานการณ์คล้ายกับสิ่งที่เด็กพบเห็นจริง ๆ

3.2 สื่อและอุปกรณ์การสอน ควรมีลักษณะดังนี้

3.2.1 ทำให้เข้าใจง่าย

3.2.2 ชัดเจนเป็นรูปธรรม

3.2.3 มีความหมาย มีรูปแบบเฉพาะ มีสีสันน่าสนใจ

3.3 การจัดสภาพการเรียนรู้ ควรมีลักษณะดังนี้

3.3.1 จัดชั้นเรียนให้อยู่ในที่ที่สงบ เพื่อให้เด็กมีสมาธิในการเรียน

3.3.2 จัดที่นั่งเรียนให้สอดคล้องกับเด็ก เพื่อช่วยให้อ่านหนังสือ

ระหว่างครูกับเด็ก

3.3.3 จัดสถานที่ให้นักเรียนได้ทำงานเป็นสัดส่วน เพื่อควบคุม

สิ่งรบกวนทั้งจากภายในและภายนอกห้องเรียน

4) การวัดและประเมินผล ควรปฏิบัติดังนี้คือ

4.1 ประเมินผลความก้าวหน้าของเด็กอย่างสม่ำเสมอและเป็นระบบ

4.2 ตรวจสอบผลงานของเด็กเป็นระยะ ๆ

นอกจากนี้ ฮัลลาแฮน และ คอฟแมน (Hallahan & Kauffman, 1991) รุซซีฟ อ่อนโรคสูง (2527) กล่าวสอดคล้องกันว่า ควรมีการเตรียมทักษะความพร้อมของเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ก่อนเข้าศึกษาทุกระดับการศึกษา ซึ่งทักษะความพร้อมที่ควรฝึกมีดังนี้

- 1) การนั่งอยู่กับที่และสนใจต่อครูผู้สอน
- 2) การแยกแยะสิ่งที่ได้ เห็นและสิ่งที่ได้พบ
- 3) การทำตามคำสั่ง
- 4) พัฒนาการทางภาษา
- 5) ความสามารถทางกลไกทั่ว ๆ ไป และความสัมพันธ์ระหว่างกลไกต่าง ๆ
- 6) ทักษะในการช่วยตนเอง
- 7) ความสัมพันธ์กับเพื่อนในวัยเดียวกัน

ด้วยแนวปฏิบัติในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ดังกล่าว สามารถทำให้เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาที่เรียนรู้ได้และฝึกฝนได้พัฒนาทักษะทางวิชาการและด้านอื่น ๆ ได้อย่างดี

การจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาในประเทศไทย

การจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาในประเทศไทย

เริ่มขึ้นในปี พ.ศ. 2500 โดยกองการศึกษาพิเศษ กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ได้จัดโครงการทดลองสอนเด็กเรียนซ้ำในโรงเรียนประถมศึกษา 5 แห่งคือ โรงเรียนพญาไท โรงเรียนวัดชนะสงคราม โรงเรียนพิบูลย์ประชาสรรค์ โรงเรียนวัดหนึ่ง และโรงเรียนวัดนิมมานนรดี ปัจจุบันได้มีการจัดโรงเรียนสำหรับการสอนเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา โดยเฉพาะ และโรงเรียนปกติที่จัดชั้นเรียนพิเศษให้เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาเรียนร่วมกับเด็กปกติ โดยอยู่ในความรับผิดชอบของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

การที่เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาที่มีความจำกัดทางด้านสติปัญญา ไม่สามารถเรียนเนื้อหาวิชาต่าง ๆ ได้เท่ากับเด็กปกติ จึงได้มีการจัดทำหลักสูตรประถมศึกษาสำหรับเด็กพิเศษ (กลุ่ม ก) 2521 ซึ่งปรับปรุงจากหลักสูตรของนักเรียนปกติ โดยมุ่งเน้นการฝึกทักษะด้านการช่วยเหลือตนเอง ทักษะสังคม และการงานพื้นฐานอาชีพ ซึ่งมีหลักการสำคัญดังนี้

- 1) เป็นการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาโดยเฉพาะ
- 2) เป็นการศึกษาที่มุ่งให้เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาไปใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิต เช่น การปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่น การช่วยเหลือตนเอง การรักษาความปลอดภัย การทำงานให้เกิดประโยชน์และการหารายได้ในดำรงชีวิต เป็นต้น
- 3) เป็นการศึกษาที่มุ่งจะฟื้นฟูสมรรถภาพด้านสังคม อารมณ์ ร่างกายและปัญญา เพื่อให้เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาสามารถใช้ศักยภาพของตนเองให้เป็นประโยชน์ได้มากที่สุด

จุดมุ่งหมายของหลักสูตรประถมศึกษาสำหรับเด็กพิเศษ (กลุ่ม ก) คือ

- 1) ช่วยตัวเองได้
- 2) รักษาสุขภาพอนามัย
- 3) เล่นและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้
- 4) อ่าน เขียน คิดเลขและใช้ความรู้เบื้องต้นที่จำเป็นต่อการใช้ในชีวิตประจำวันได้
- 5) ใช้เวลาว่างทำงานให้เป็นประโยชน์ได้
- 6) ปรับตัวให้เข้ากับคนปกติได้

ถึงแม้ว่าจะมีผู้ให้ความสนใจศึกษาและวิจัยเกี่ยวกับเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาเป็นจำนวนมาก แต่ก็มีคำถามว่าในเรื่องที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนค่อนข้างน้อยมาก ซึ่งสามารถรวบรวมได้ดังนี้

สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิตและคณะ (2526 อ้างถึงใน อารีย์ มั่นใจตน, 2533) พบว่า เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนปัญญาวิจิตร สามารถอ่านภาษาไทยได้เพิ่มขึ้น และมีพฤติกรรมตั้งใจเรียนมากขึ้น เมื่อได้รับการเสริมแรงด้วยเบี้ยอรรถกร

อัญชลี หมื่นสังข์ (2527) พบว่าเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาที่เรียนรู้ได้ สามารถสะกดคำได้ถูกต้องมากขึ้น เมื่อได้รับการเสริมแรงด้วยเบี้ยอรรถกร

สวาท เส้นทอง (2529) พบว่าเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาที่เรียนรู้ได้ มีสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนบวกและลบสูงขึ้น เมื่อเสริมแรงด้วยเบี้ยอรรถกรโดยนักเรียน เป็นผู้กำหนดเงื่อนไขเองและโดยครูเป็นผู้กำหนดเงื่อนไขให้

อารีย์ มั่นใจตน (2533) พบว่าเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาสามารถ ร่ายราวีเบื้องต้นตามแผนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ได้ เมื่อได้รับการฝึกแอรอบิคตามขั้น

มาเลตเต (Malette, 1991) พบว่าวิธีการสอนโดยให้เพื่อนสอนสะกด คำศัพท์ทุกวัน สามารถทำให้เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาจากคำศัพท์ที่สะกดได้ และมีทัศนคติที่ดี

ฮาร์เปอร์ (Harper, 1991) พบว่า การให้เพื่อนฝึกสอนการสะกดอย่าง เอาใจใส่ทำให้การสะกดของเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาสูงขึ้นอย่างน่าพอใจ

เชน (Chen, 1992) พบว่า การใช้เทคนิคการเรียนรู้แบบรอบรู้ต่อการทำ คณิตศาสตร์ ช่วยส่งเสริมผลการเรียนคณิตศาสตร์สำหรับเด็กที่เรียนรู้ได้ เด็กที่มีปัญหาทางการ เรียนรู้และเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา

เซอร์โด (Surdo, 1992) พบว่าการปรับกิจกรรมการเรียนรู้เทคโนโลยี สามารถช่วยให้นักเรียนผู้ใหญ่วัยรุ่นที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาที่เรียนรู้ได้ ประงอาหาร จากพลังงานแสงอาทิตย์ได้

จากเหตุผลและงานวิจัยดังกล่าว สรุปได้ว่า เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาที่เรียนรู้ได้และฝึกฝนได้ สามารถพัฒนาให้เกิดการเรียนรู้ได้ทั้งด้านทักษะวิชาการและพฤติกรรมด้านต่าง ๆ ถ้าได้รับการจัดการศึกษา โดยปรับหลักสูตร กิจกรรม สื่ออุปกรณ์ การวัดและประเมินผล การจัดสภาพบรรยากาศการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับพัฒนาการความรู้ความสามารถ ความต้องการและความสนใจของเด็กแต่ละระดับ ก็จะช่วยทำให้เด็กประสบความสำเร็จสามารถช่วยเหลือตนเอง ไม่เป็นภาระต่อผู้อื่นและสังคม ท้าให้ปรับตัวให้อยู่ในสังคมเช่นเด็กปกติและมีชีวิตอยู่ด้วยความสุข

ศิลปะศึกษา

1. ความสำคัญของศิลปะศึกษา

ศิลปะกับคน จะอาศัยเกี่ยวข้องกันมากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับการศึกษาอบรม แต่อย่างน้อยที่สุดศิลปะก็เกิดขึ้นตามความเจริญก้าวหน้าของสังคมมนุษย์ ฉะนั้นเด็กที่ได้รับการอบรมมาดีหรือมีจิตวิญญาณดีย่อมจะไม่แสดงออกในทางทำลาย หยาบกระด้าง การศึกษาอบรมในเรื่องศิลปะจึงนับว่าเป็นสิ่งสำคัญของสังคม วิรุฒ ตั้งเจริญ (2526) ได้อธิบายว่า ศิลปะช่วยทำให้เกิดพัฒนาการด้านต่าง ๆ ดังนี้ คือ

- 1) ศิลปะพัฒนาพฤติกรรมในการทำงาน ท้าให้เด็กเกิดความคล่องตัวในการคิดและการแสดงออก ความชำนาญในการสร้างสรรค์รูปแบบ ซึ่งเป็นคุณค่าที่ท้าทายและชี้ชวนให้เกิดความกระหายในการทำงานศิลปะต่อไป
- 2) ศิลปะพัฒนาบุคลิกภาพ การเรียนโดยการปฏิบัติจะเป็นกระบวนการต่อเนื่องไปสู่ชีวิตในสังคมของเด็ก
- 3) ศิลปะพัฒนาการแสดงออกในด้านอารมณ์และความรู้สึกนึกคิด จินตนาการ และการสร้างสรรค์
- 4) ศิลปะพัฒนาความเชื่อมั่นในตนเอง ผลสำเร็จของการทำงานศิลปะท้าให้เกิดความภาคภูมิใจ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อความมั่นใจของเด็ก

- 5) ศิลปะพัฒนาให้คิดเป็น ทำเป็นและแก้ปัญหาเป็น การสร้างสรรค์งานเป็น การลองผิดลองถูก และแก้ปัญหาอยู่ตลอดเวลาจนกระทั่งงานสำเร็จ
- 6) ศิลปะพัฒนาพฤติกรรมทางสังคมในเรื่องการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การอยู่รวมกลุ่ม และการทำงานร่วมกัน

กระทรวงศึกษาธิการตระหนักว่าศิลปะเป็นส่วนสำคัญของสังคม เป็นรากฐานทางด้านวัฒนธรรม เป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาจิตใจ ช่วยแนะแนวทางการแสดงออกและช่วยสร้างสรรค์สังคม จึงได้บรรจุวิชาศิลปะเข้าไว้ในหลักสูตรทุกระดับ เรียกว่า วิชาศิลปศึกษา (ชญ์ แสงศักดิ์, 2521)

ศิลปศึกษา คือ การศึกษาเรื่องราวของการสร้างงานศิลปะ ซึ่งอาจเป็นทั้งการสร้างงานศิลปะของนักเรียนเอง หรือการสร้างงานศิลปะของผู้อื่น ศิลปศึกษาเป็นวิชาที่ต้องจัดไว้ในหลักสูตร เพราะเป็นวิชาที่ช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ที่สำคัญ ๆ หลายประการ และการเรียนรู้เหล่านั้นจะช่วยพัฒนานักเรียนให้เติบโตขึ้นเป็นผู้ที่สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุขและเจริญก้าวหน้า นอกจากนี้ประสบการณ์ทางด้านศิลปะซึ่งมีความสำคัญมากขึ้นในชีวิตประจำวันของนักเรียนช่วยให้การศึกษาตรงกับวัตถุประสงค์ของโรงเรียนที่จะให้โอกาสแก่ทุก ๆ คนได้ปรับปรุงและแสดงออกในทักษะ ประสบการณ์ ความรู้ ความเข้าใจ ตามความสามารถ และนำผลที่ได้รับไปช่วยปรับปรุงในชีวิตในด้านชุมชนด้วย (นิรมล ตรีธสาร สวัสดิบุตร, 2525 ; อุบล ฐัจจินดา, 2532)

ประเทิน มหาจันทร์ (2531) กล่าวว่า การสอนศิลปศึกษานั้นมุ่งจะให้เด็กเป็นคนดีพร้อมทุกด้าน ส่งเสริมให้เด็กเจริญงอกงามขึ้นตามจุดประสงค์ของการศึกษา ครูจึงต้องตระหนักอยู่เสมอว่า กิจกรรมศิลปะสำหรับเด็กในชั้นประถมศึกษาจะต้องจัดขึ้นตามวุฒิภาวะ ความสนใจ ความต้องการและประสบการณ์ของเด็ก ส่งเสริมให้เด็กมีอิสระ ซึ่งจะช่วยให้เด็กมีความสุข ความพอใจ เกิดความนับถือตนเองและผู้อื่น ส่วน เลิศ อานันทนะ (2519) ได้กล่าวถึงการ

สอนศิลปศึกษาแบบสร้างสรรค์ซึ่งเป็นการสอนศิลปศึกษาตามแนวคิดใหม่ที่ส่งเสริมการแสดงออกทางความคิดริเริ่มและจินตนาการ เพื่อพัฒนาทางสมอง ร่างกาย สังคม และส่งเสริมความเจริญทางอารมณ์ จิตใจว่าครูจะต้องส่งเสริมให้นักเรียนทุกคน มีการแสดงออกอย่างเสรี (Free Expression) ด้วยการทดสอบ ค้นคว้ากับวัสดุนานาชาติอย่างกว้างขวาง โดยไม่มีการใช้อำนาจบีบบังคับขู่ ภัยใด ๆ มิฉะนั้นความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ย่อมจะไม่เกิดขึ้น

ดังนั้นการสอนศิลปศึกษาสำหรับเด็กชั้นประถมศึกษาจึงมีความสำคัญมาก เพราะสามารถช่วยส่งเสริมให้เด็กได้มีการแสดงออกทางความคิดและจินตนาการอย่างอิสระ ช่วยพัฒนาพฤติกรรมในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา ซึ่งเป็นผลไปสู่การดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข การจัดประสบการณ์การเรียนการสอนศิลปศึกษาที่เหมาะสมกับวุฒิภาวะและตอบสนองต่อความต้องการของเด็ก จะนำไปสู่เป้าหมายอันสำคัญยิ่งของการสอนศิลปะที่เด็กควรได้รับคือ ความมั่นใจในตัวเองของเด็ก และการมีเสรีภาพในการแสดงออก การได้พัฒนาด้านศิลปะและความสามารถในการสร้างผลงานที่มีคุณภาพ (ชัยณรงค์ เจริญพาณิชย์กุล, 2533)

2. กิจกรรมศิลปศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา

กิจกรรมศิลปศึกษาเป็นส่วนประกอบที่สำคัญส่วนหนึ่งของการสอนศิลปศึกษา เพราะกิจกรรมศิลปศึกษาเป็นสิ่งที่ครูจะแนะนำนักเรียนไปสู่การเรียนรู้ต่าง ๆ ตามจุดหมายของการศึกษา ซึ่งนิรมล ตีรณสาร สวัสดิบุตร (2525) ได้จัดประเภทของกิจกรรมศิลปศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ 4 ประเภท คือ

- 1) กิจกรรมการสร้างภาพ
- 2) กิจกรรมการสร้างงานศิลปะอย่างอื่น
- 3) กิจกรรมเกี่ยวกับหลักการของศิลปะ
- 4) กิจกรรมที่เกี่ยวกับการเรียนรู้เรื่องงานศิลปะของผู้อื่น

1) กิจกรรมการสร้างภาพ ได้แก่ การสร้างภาพโดยใช้กระดาษสีขาว สีอ่อน หรือสีดากับสีเทียน สีชอล์ค กระดาษทรายกับสีเทียน กระดาษเปียกขึ้นกับปากกาหมึกดำ การสร้างภาพด้วยการละเลงสีกับแปรงเปียก การหยดสี เป่าสี เช็ดสี พับสี ฟันสีการสร้างภาพชนิดต่าง ๆ เช่น ภาพคน ภาพท่าทาง ภาพเฉพาะเค้าโครงรอบนอก ภาพทิวทัศน์ ภาพผนัง ภาพโฆษณา หรือภาพที่ใช้เครื่องมือช่วย การสเก็ตซ์ภาพ (Sketch) โดยการใช้กระดาษและดินสอสีหรือปากกาหรือดินสอด่าน สื่อความหมายให้ผู้ดูเข้าใจรูปร่างหรือบุคลิกลักษณะ การพิมพ์ภาพโดยใช้แม่พิมพ์จากธรรมชาติ เศษวัสดุ กระดาษเจาะหรือตัด การแกะวัสดุอ่อนและนำมาพิมพ์ การออกแบบ การตัดสีกับด้วยผ้า กระดาษ แก้วทากาวปะภาพ หรือการสร้างภาพด้วยการใช้ชิ้นส่วนต่าง ๆ มาเรียงติดกัน (Mosaic) ด้วยเศษวัสดุ เศษพืช หรือการสร้างภาพด้วยวัสดุผสมหลายอย่างผสมกันหลายวิธี

2) กิจกรรมการสร้างงานศิลปะอย่างอื่น เป็นกิจกรรมศิลปะที่นอกเหนือจากการสร้างภาพ เช่น การปั้นดินเหนียว การปั้นดินเหนียว งานปักผ้าแบบง่าย ๆ งานร้อยดอกไม้ งานประดิษฐ์สิ่งของด้วยใบตอง ใบมะพร้าว ฯลฯ งานกระดาษ ด้วยการตัด กรีด ม้วน ครูด พับ การออกแบบต่าง ๆ เช่น จัดดอกไม้ จัดแจกัน จัดป้ายประกาศ การทำหุ่นงาย ๆ การทำภาพแขวน งานไม้สำหรับเด็กเรด งานประดิษฐ์จากเศษวัสดุหลาย ๆ ชนิด หลาย ๆ วิธี

3) กิจกรรมเกี่ยวกับหลักการของศิลปะ ได้แก่ การได้ศึกษารู้อหลักการทางศิลปะศึกษาซึ่งจะช่วยให้เด็กเรียนเข้าใจความงาม และสามารถนำศิลปะไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ กิจกรรมที่เกี่ยวกับหลักการทางศิลปะสำหรับเด็กเรียนประถมศึกษา ได้แก่ การทดลองความเข้มอ่อนแก่ของสีในภาพ การทดลองความสมดุลของภาพ การฝึกหัดสังเกตส่วนประธานกับส่วนรองของภาพเพื่อช่วยให้สามารถสร้างภาพได้เหมาะสม การฝึกหัดสังเกตพื้นผิวของสิ่งต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยให้เด็กเรียนรู้จักนาลักษณะพื้นผิวไปใช้ในการสร้างภาพ

4) กิจกรรมที่เกี่ยวกับการเรียนรู้เรื่องงานศิลปะของผู้อื่น ได้แก่ การได้เห็นและศึกษางานที่ผู้อื่นทำ นักเรียนสามารถเรียนรู้ถึงความงาม ทาให้มีความคิดสร้างสรรค์ดีขึ้น โดยมี การดูงานศิลปะของนักเรียนรุ่นก่อน ๆ แล้วอภิปราย การดูภาพถ่าย สไลด์ ฟิล์มสกริป ภาพยนตร์ที่แสดงผลงานของศิลปิน การไปชมนิทรรศการหรืองานแสดงผลงานศิลปะ การฟัง

วิทยากรบรรยายเกี่ยวกับศิลปะ การศึกษาค้นคว้าประวัติและผลงานของศิลปิน การสังเกตสิ่งที่เกิดขึ้นจากฝีมือ เทคนิคการทำงานศิลปะของบุคคลต่าง ๆ เช่น ลวดลายผ้า ป้ายโฆษณา ภาพประกอบเรื่อง แล้วอภิปราย การสะสมงานศิลปะ การพูด เขียนวิจารณ์งานศิลปะ เป็นต้น

ในการจัดกิจกรรมศิลปะสำหรับเด็กชั้นประถมศึกษาใน ประเทิน มหาจันทร์

(2531) ได้เสนอแนะว่า จะต้องคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้คือ

- 1) การกระตุ้น ครูจะต้องหาสิ่งหนึ่งสิ่งใดมากระตุ้นให้ได้ก็ได้แสดงออกอย่างเต็มที่
- 2) จินตนาการ คือความคิดคำนึงของเด็ก ครูจะต้องพยายามให้เด็กถ่ายทอดจินตนาการของตนลงในผลงานศิลปะ ทั้งนี้การถ่ายทอดได้มากน้อยเพียงไรนั้นจะขึ้นอยู่กับความสามารถของแต่ละบุคคลด้วย
- 3) การระบายออกทางอารมณ์ในขณะที่สร้างงานศิลปะ ซึ่งถือว่าเป็นความมุ่งหมายหลักสำหรับเด็กชั้นประถมศึกษา การได้ระบายความรู้สึกผ่านทางกิจกรรมศิลปะจะช่วยให้เด็กเกิดความสบายใจ
- 4) ผลงานของเด็กในทางศิลปะ เด็กถือว่าผลงานเป็นสิ่งที่สมบูรณ์ที่สุดตามธรรมชาติของเจ้าของงานนั้น ๆ เด็กทุกคนต้องการได้รับความสำเร็จ ดังนั้น ครูจึงไม่ควรใช้มาตรฐานของผู้ใหญ่เป็นเกณฑ์ในการตัดสินผลงาน
- 5) ความภูมิใจ เด็กจะเกิดความภาคภูมิใจเมื่อได้สร้างผลงานขึ้นมา ดังนั้น การชมเชยและการให้กำลังใจของครู จะเป็นแรงกระตุ้นในการสร้างงานชิ้นต่อ ๆ ไปของเด็ก

ดังนั้นการจัดกิจกรรมศิลปะศึกษา ครูจึงควรคำนึงถึงพัฒนาการ วุฒิภาวะ ความต้องการของเด็ก การจัดสภาพแวดล้อมเพื่อกระตุ้น สนับสนุนและส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งจะช่วยให้เด็กได้แสดงผลงานอย่างเป็นอิสระ และเกิดผลสำเร็จในการทำงาน ซึ่งจะเป็นผลให้เกิดการเรียนรู้ และพัฒนาความเจริญในด้านต่าง ๆ ของเด็กให้เป็นไปตามเป้าหมายของการศึกษา